

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

AUŠRA DULEVIČIŪTĖ KAVALIAUSKIENĖ
(EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

**EUROPOS SĄJUNGOS PILIEČIŲ PASITIKĖJIMO
EUROPOS PARLAMENTU IR KOMISIJA ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: asist. E. Špokas
Darbo konsultantas: doc.G. Aleknonis

Vilnius
2006

ĮVADAS	3
1. VISUOMENĖS NUOMONĖ IR AKTYVI PILIETYBĖ.....	6
1.1. Nuomonės samprata	6
1.2. Visuomenės nuomonės tyrimų istorinė apžvalga	7
1.3. Aktyvios pilietybės vaidmuo formuojant ES politiką	9
2. PASITIKĖJIMO PROBLEMATIKA	11
2.1. Pasitikėjimo sąvoka.....	11
2.2. Tarpasmeninis ir bendras pasitikėjimas	13
2.3. Pasitikėjimo rūšys pagal pasitikėjimo objektus.....	14
2.4. Pasitikėjimo funkcijos.....	15
2.5. Pasitikėjimo institucijomis formavimas	16
3. PASITIKĖJIMO ES PARLAMENTU IR KOMISIJA PRIEŽASTYS.....	19
3.1. Pasitikėjimas ES Parlamentu ir Komisija, vertinant jų atliekamą veiklą	19
3.2. Turimų žinių įtaka pasitikėjimui institucijomis.....	25
3.3. Narystės Europos Sąjungoje nauda.....	32
4. NEPASITIKĖJIMO ES PARLAMENTU IR KOMISIJA PRIEŽASTYS	37
4.1. Nepasitikėjimo ES Parlamentu ir Komisija lygis.....	37
4.2. Korupcijos problema	38
4.3. Nepakankama ES Komisijos veiklos kontrolė	42
4.4. ES Parlamento neįtakingumas.....	46
IŠVADOS	50
REKOMENDACIJOS	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS	52
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY	56
PRIEDAI.....	58

ĮVADAS

Pasitikėjimas – tai vienas iš svertų, užtikrinančių demokratijos veikimą. Kad demokratinė valdžia gerai dirbtų, būtina stipri pilietinė visuomenė, išsiskirianti dideliu solidarumu, pasitikėjimu, tolerancija. Tokie pilietinės kultūros bruožai skatina piliečius visuomenės vardan bendradarbiauti su skirtingų pažiūrų žmonėmis. Europos Sąjungos (ES) plotmėje tarpusavyje bendradarbiauja valstybės narės, siekdamos bendrų tikslų, iš dalies apribodamos nacionalinių valstybių suverenitetą, kurdamos bendras administravimo ir reguliavimo institucijas. Atsižvelgiant į tai, kaip dirba ES institucijos, įgyvendindamos bendrus interesus, atstovaudamos ES piliečiams, gindamos jų teises, arba kaip piliečiui, kaip aktyviam politinio proceso dalyviui, sudaromos sąlygos daryti poveikį vykdomai ES politikai, taip yra reiškiamas pasitikėjimas arba nepasitikėjimas ES ir jos institucijomis.

Pasitikėjimas politinėmis demokratinėmis institucijomis – aktuali tema daugeliui valstybių. Žinant, kad daugėja europiečių, kurie vis pasyviau balsuoja, dalyvauja politinėje veikloje bei mažiau pasitiki nacionalinėmis politinėmis institucijomis, manydami, jog jiems nėra tinkamai bei sąžiningai atstovaujama, aktualu išsiaiškinti, kaip yra vertinama ES bei jos institucijos.

Šio mokslinio tiriamojo **darbo objektas** yra pasitikėjimas Europos Parlamentu (EP), kaip tiesiogiai atstovaujančiu ES piliečių interesams institutu, ir pasitikėjimas Europos Komisija (EK), kaip vykdomosios valdžios institutu. Darbo pagrindas - 25 ES valstybių narių piliečių (kaip vieno vieneto) nuomonė apie pasitikėjimą dviem skirtingomis institucijomis (EP ir EK), o ne vienos ES institucijos pasitikėjimo skirtumai skirtingose visuomenėse, skirtingose ES valstybėse narėse.

Moksliniame darbe iškeltas pagrindinis **darbo tikslas**: pateikti ES piliečių pasitikėjimo ES Parlamentu ir Komisija prielaidas bei nepasitikėjimo priežastis ir suformuluoti pasiūlymus, kas darytina, kad būtų sustiprintas pasitikėjimas ES Parlamentu ir Komisija.

Siekiant užsibrėžto tikslo, vadovaujamosi šiais **uždaviniais**:

1. Pateikti „ES piliečio“, „visuomenės nuomonės“, „pasitikėjimo“ bei „pasitikėjimo institucija“ sampratas.
2. Nustatyti pasitikėjimo ES Parlamentu ir Komisija prielaidas.
3. Atskleisti nepasitikėjimo ES Parlamentu ir Komisija priežastis.

Mokslinio tiriamojo darbo tikslui ir uždaviniams pasiekti naudotasi ES pirminės teisės aktais, ES antrinės teisės aktais (reglamentais, direktyvomis, sprendimais ir kt.), moksline literatūra, interneto tinklalapiais lietuvių ir užsienio kalbomis.

Pasitikėjimo problema (socialiniu, psichologiniu, filosofiniu bei politiniu aspektu) mokslinėje literatūroje iki šiol nėra plačiai akcentuota. Labiausiai nagrinėtos socialinio pasitikėjimo sampratos: J. Colemano, pasitikėjimo - kaip racionalaus pasirinkimo, šalininko; R.D.Putnamo, F.Fukuyamos, pasitikėjimo – kaip socialinio kapitalo sudedamosios dalies, šalininkų ir kt. Negausūs

lietuvių mokslininkų straipsniai šia tematika: V. Kavolis yra nagrinėjęs pasitikėjimo problematiką¹, D. Tureikytė – pasitikėjimą teismais Lietuvoje², doc. dr. V. Šlapkauskas – pasitikėjimą kaip vieną iš teisės socialinio veiksmingumo veiksnių³.

Tai, kad Lietuvoje nėra mokslinių darbų, nagrinėjančių [ne]pasitikėjimo ES institucijomis priežastis, tik dar kartą pabrėžia šios temos aktualumą.

Moksliniame tiriamajame darbe naudojami šie tyrimo **metodai**: aprašomasis (pateikiami pirminės ir antrinės Europos Bendrijos teisės aktų pavyzdžiai, teorinė įvairių autorių medžiaga, ekspertų nuomonė), lyginamasis (lyginamos ES senbuvių ir naujųjų šalių piliečių nuomonės, ekspertų požiūriai su panašia arba skirtinga argumentacija), analitinis (analizuojami sociologinių tyrimų rezultatai, stengiamasi nurodyti [ne]pasitikėjimo ES Parlamentu ir Komisija priežastis, iškelti trūkumus) bei empirinis tyrimas - interviu su ekspertais. Ekspertais pasirinkti asmenys, kurie dėl savo gyvenimiškos bei profesinės patirties (Europos Parlamento informacijos biure, Europos Komisijos atstovybėje dirbantys asmenys, sociologas, patarėjas ES klausimais) turi išsamių žinių apie Bendriją, Europos institucijas, jų veiklą ir yra kompetentingi vertinti žmonių požiūrį apie pasitikėjimą jomis (ekspertų pageidavimu darbe nėra minimi jų vardai). Numatomas tik bendras apklausos planas, klausimų eiliškumas ir pobūdis formuluojami pagal situaciją. Nestruktūrizuotas interviu, kartais dar vadinamas „giluminiu“, pateikiami „atviri“, dažnai netiesioginiai klausimai arba pateikiama tema, kuria prašoma pasisakyti ir pareikšti savo nuomonę⁴. Laisvo interviu, kaip kokybinio tyrimo metodo, privalumas tas, kad juo vadovaujantis galima nuosekliai išaiškinti galimas tyrimo problemas ir jas įvertinti (to neįmanoma atlikti, taikant kiekybinį metodą). Jis taip pat gali būti sėkmingai panaudojamas rengiant ir tikslinant tyrimo hipotezes, sudarant ir tikrinant anketos bei standartinio interviu klausimų turinį ir galimus atsakymų variantus⁵. Nestruktūrizuoto interviu trūkumas tas, kad „gauti rezultatai yra daugiau deskriptyvinio (aiškinamojo pobūdžio), juos sunkiau apibendrinti ir kvantifikuoti. Be to, reikalauja kur kas daugiau laiko negu kitos interviu rūšys.“⁶

Moksliniame tiriamajame darbe naudojama ir kiekybinė metodologija, analizuojant „TNS opinion & social-Netzwerk“ atliktus „Eurobarometro“ sociologinius tyrimus, kuriuos užsako ir koordinuoja Europos Komisijos Spaudos ir komunikacijos generalinis direktoratas. „Eurobarometro“ apklausos pasirinktos dėl dviejų priežasčių: pirma, apklausiamas didelis skaičius respondentų (kiekvienoje šalyje vidutiniškai apie 1000 respondentų, o ES 25 šalyse vidutiniškai

¹ V. Kavolis Pasitikėjimo problema. Pergalės ir atsitraukimai//Sociologija, mintis ir veiksmai. 1997, Nr.1.

² D. Tureikytė. Pasitikėjimas teismais Lietuvoje: visuomenės nuomonė//Teisminė valdžia ir visuomenė. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999.

³ Doc. dr. V. Šlapkauskas. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys//Jurisprudencija. 2002, Nr. 24(16)

⁴

⁵ R. Tidikis. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P.467.

⁶ Ten pat, P.467.

24,5–24,7 tūkstančio piliečių), tad tikėtini tikslesni rezultatai; antra, galimybė naudotis ne tik nacionalinės valstybės (jei, pavyzdžiui, būtų atliekama apklausa pagal darbo autoriaus sudarytą anketą), bet visų ES šalių narių piliečių išsakytos nuomonės duomenimis.

Turimų „Eurobarometro“ empirinių sociologinių tyrimų analizės trūkumas tas, kad neįmanoma kiekybiškai palyginti kai kurių veiksnių įtakos pasitikėjimui institucijomis, nes jie tiesiog nebuvo tirti. Tokiu atveju bus daromos prielaidos ir remiamasi ekspertų nuomone.

Siekiant išsiaiškinti ES 25 piliečių nuomonę, darbe dažniausiai lyginami „Eurobarometro“ 2004 m.–2006 m. pavasario duomenys (2006 m. rudens rezultatai dar nepaskelbti). Rašant šį mokslinį tiriamąjį darbą, buvo paskelbti tik pirmieji 2006 m. pavasarį atlikto „Eurobarometro“ sociologinio tyrimo rezultatai, vadinasi, ne galutinė apklausa, todėl kai kuriais atvejais (pavyzdžiui, aiškinantis institucijos žinomumo ir pasitikėjimo santykį), nedisponuojant išsamiais 2006 m. duomenimis, lyginami 2005 m. sociologinių apklausų duomenys.

1. VISUOMENĖS NUOMONĖ IR AKTYVI PILIETYBĖ

1.1. Nuomonės samprata

Demokratinėse šalyse, kuriose egzistuoja spaudos laisvė, žodžio laisvė, nuomonės laisvė, teisė laisvai reikšti savo mintis yra dažnai atliekamos žmonių apklausos. Jų metu siekiama išsiaiškinti žmonių vertybes, lūkesčius, požiūrį į politinį šalies gyvenimą, valdžios palaikymą ar priimtus politinius sprendimus.

Prieš pradėdant nagrinėti ES piliečių nuomonę apie pasitikėjimą institucijomis, svarbu susipažinti su *nuomonės*, *nuomonės laisvės*, *viešosios nuomonės*, *visuomenės nuomonės* diskursais ir jų svarba politiniam gyvenimui.

Dažnai kalbama, kad žmonių nuomonės yra kažkas nekonkretu, paviršutiniška, nestabili. Tačiau *nuomonės* įgyja „svorio“, kai išsiaiškinama, kokie veiksniai jas lemia. Pirmiausia tai vertybės, kurios suvokiamos kaip fundamentalūs lūkesčiai apie tai, kas turi vykti. Vertybės visuomet yra susietos su vertinimais, kas yra teisinga ar neteisinga, blogai ar gerai. Vertybių pagrindu susiformuoja kitas svarbus veiksnys – nuostatos, kurios yra apibūdinamos kaip konkretnė pozicija atskirų objektų atžvilgiu.

Būtent šių dviejų sistemų – vertybių ir nuostatų – bazėje formuojasi nuomonės. Kaip žinia, nuostatos ir vertybės formuojamos šeimoje, tarp bendraamžių, mokykloje, darbovietėje ir pan. Kiek vėliau išsitraukia ir žiniasklaida. Daug kas mano, kad žmonių nuomonę pakreipti viena ar kita linkme yra lengva. Tačiau prieš 50 metų Vakaruose atlikti tyrimai liudija, kad nuomonę, jei ji yra susiformavusi, pakeisti sunku. Sunku ir suformuoti konkrečią nuomonę⁷.

Kiekvienas žmogus turi teisę į *nuomonės laisvę*. „Tai viena iš pagrindinių teisių ir laisvių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 str. Nuomonės laisvė reiškia asmens teisę turėti savo pažiūras, įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, o valstybė nesikiša į žmogaus įsitikinimų formavimo procesą ir jo nevaržo. Žmogus ginamas nuo bet kokios prievartos, asmens pažiūrų negalima kontroliuoti ar kaip nors kitaip riboti. Valstybės pareiga – ginti šią asmens laisvę. Valstybė neturi teisės nustatyti kokių nors privalomų pažiūrų sistemų, oficialių mąstymo šablonų. Su šia teise susijusi ir įsitikinimų raiškos laisvė, kuri laikoma vienu iš informacijos laisvę sudarančių elementų. Priešingai nuomonės laisvei, įsitikinimų raiškos laisvę galima riboti. Ribojimas galimas tik įstatymu ir tik siekiant apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas tokias vertybes kaip žmogaus sveikata, garbė, orumas, privatus gyvenimas, dorovė, konstitucinė santvarka“⁸.

Kalbant apie *public opinion*, iškyla klausimas, kaip šį terminą reikia versti: *viešoji nuomonė* ar *visuomenės nuomonė*. Lietuvoje yra prigijęs terminas *viešoji nuomonė*, tačiau sociologo V.

⁷ V. Gaidys. Visuomenės nuomonės tyrimai: teorija ir praktika.– Vilnius: Žara, 1999. P. 22.

⁸ Namų advokatas, 2000.P.572-573.

Gaidžio teigimu, visuomenės nuomonė, kuri išreiškiama reprezentatyvių apklausų būdu, būtent ir nėra vieša, nes tai nuomonė žmonių, kurių absoliuti dauguma niekada neturėjo galimybės ar poreikio, ką nors sakyti viešai (žiniasklaidos lygmeniu), ir tik tyrimų rezultatų publikavimas jų agreguotą nuomonę padaro viešą⁹. Todėl V. Gaidys siūlo vartoti terminą *visuomenės nuomonė*. Sociologė R. Ališauskienė, oponuodama teigia, kad *viešoji nuomonė* ir *visuomenės nuomonė* yra tas pats ir tai tik angliško termino *public* vertimo klausimas.

Visuomenės nuomonė apibrėžiama įvairiai dėl paties reiškinio sudėtingumo. Visuomenės nuomonės tyrimų, kuriuose naudojama statistinė analizė, pradininku laikomas dr. George'as Gallupas. 1948 m. Gallupas savo knygoje „Visuomenės nuomonės tyrimų vadovas“ pateikia tokią definiciją: *visuomenės nuomonė* – tai „agreguota požiūrių visuma apie dalykus, kurie veikia ar domina bendruomenę.“¹⁰

Labiausiai paplitusi Bernardo Henessio, žymaus aštuntojo dešimtmečio visuomenės nuomonės teoretiko, sąvoka: *visuomenės nuomonė* – tai žymios žmonių dalies išreikštas preferencijų kompleksas apie visiems bendrai svarbią problemą. Problema turi būti aktuali ne tik individo, bet ir bendruomenės, visuomenės lygiu¹¹. Preferencijų kompleksas šiame apibrėžime suprantamas kaip išreikštų požiūrių apie svarstomą klausimą visuma.

1.2. Visuomenės nuomonės tyrimų istorinė apžvalga

Piliečių nuomonės tūkstantmečiais buvo reiškiamos balsavimu. Antikinės Graikijos miestuose žinomi piliečių balsavimai susirinkimuose, o Lietuvos ir Lenkijos valstybėje – bajorų balsavimai seimuose. Tuomet būtent balsavimas atspindėjo visuomenės nuomonę ir nebuvo atliekami jokie papildomi tyrimai.

Visuomenės nuomonės tyrimų apklausomis pradžia siejama su „šiaudinėmis apklausomis“ („Straw Polls“), vykusiomis devyniolikto amžiuje JAV. „Šiaudinis balsavimas“ amerikiečių žargone reiškė bet kurią apklausą (dažniausiai organizuojamą žurnalistų) prieš oficialius rinkimus į valstybinį postą¹². Apklausa buvo pavadinta „šiaudinėmis“ todėl, kad jų prognozės dažnai buvo menkavertės. JAV tokio pobūdžio apklausa vyko, kaip manoma, nuo 1824 metų¹³.

„Šiaudinių apklausų“ suklestėjimas ir žlugimas siejamas su JAV leistu žurnalu „Litterary Digest“¹⁴. 1936 m. šis žurnalas, apklausęs 2,4 mln. žmonių, nenumatė, kad laimės F. Ruzveltas ir padarė net apie 20 proc. paklaidą.

⁹ V. Gaidys. Visuomenės nuomonės tyrimai: teorija ir praktika. – Vilnius: Žara, 1999. P.8.

¹⁰ Ten pat, P.8.

¹¹ Ten pat, P.8.

¹² V. Gaidys. Visuomenės nuomonės tyrimai: teorija ir praktika. – Vilnius: Žara, 1999. P.10.

¹³ Ten pat, P.10.

¹⁴ Ten pat, P.10.

Tais pačiais 1936 metais G. Gallupas, E. Roperis ir A. Crossley savo tyrimuose naudojo moksliniais kriterijais pagrįstą apklausą. Jie apklausė tik keletą tūkstančių žmonių ir gana tiksliai atspėjo rezultatą. Būtent 1936 metai laikomi reguliarių, visuomenės dėmesį patraukusių bei statistiškai pagrįstų visuomenės nuomonės tyrimų pradžia. O AIPO (American Institute of Public Opinion) įkūrimu, kuriam vadovavo G. Gallupas, prasidėjo visuomenės nuomonės institucionalizavimo procesas – pradėtos kurti stabilios tyrimų firmos¹⁵.

Europoje visuomenės nuomonei buvo teikiama mažiau reikšmės, kadangi vyravo monarchizmo ir aristokratizmo tradicijos, o daugelyje šalių įsivyravo autoritariniai ir totalitariniai režimai¹⁶, tad nebuvo nei spaudos laisvės, nei galimybės tartis ar reikšti nepasitenkinimą.

Gunnas (1989) teigia, kad *visuomenės nuomonės* sąvoka Didžiojoje Britanijoje galutinai susiformavo tik XVIII a¹⁷. Ji apibūdinama kaip grupės pažiūrų visuma, kurią pripažįsta ir į kurią atsižvelgia valdžia.

Pirmasis viešosios nuomonės tyrimų institutas D. Britanijoje įsteigtas 1937 m., Prancūzijoje – 1938 m., o Vokietijoje – tik pokario metais (1947 m.)¹⁸. Teigiama, kad XX a. *visuomenės nuomonės* sąvoka rutuliojasi ir transformuojasi kartu su politinių institucijų plėtra ir raida¹⁹.

Per visą viešosios nuomonės istoriją buvo nagrinėjamas jos santykis su viešąja politika. Dar ketvirtajame dešimtmetyje visuomenės nuomonės tyrimų praktikas dr. G. Gallupas teigė, kad visuomenės nuomonės tyrimai yra pamatinė viešosios politikos studijų dalis²⁰.

Kai įvairūs gyvenimo reiškiniai tampa problema, jie pasidaro įdomūs ne tik politikos formuotojams ir žiniasklaidai, bet ir veikia viešąją nuomonę, kokia ji bebūtų²¹. „Viešoji nuomonė turi tokią pačią reikšmę politinei rinkai, kokią vartotojas – ekonominei. Galima teigti, kad demokratijos sąlygomis viešoji politika yra viešosios nuomonės funkcija. Politinė paklausa lemia politinę pasiūlą. O faktas, jog viešąją nuomonę tiria ir dėmesingai stebi politikos formuotojai, teikia pagrindo argumentui, kad politinę darbotvarkę nustato viešosios nuomonės ir viešosios valdžios sąveika.“²²

Tad nenuostabu, kodėl nuo XX a. pab. valstybinės institucijos vis didelį dėmesį skiria susiformavusiai visuomenės nuomonei apie jas tirti. Jau nuo 1975 m. skelbiamuose „Eurobarometro“ tyrimuose, Vakarų šalių institucijos gali stebėti, ar jomis yra pasitikima ar ne, kaip

¹⁵ Ten pat, P.12.

¹⁶ Ten pat, P.12.

¹⁷ W. Parsons. Viešoji politika. Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P.111.

¹⁸ V. Gaidys. Visuomenės nuomonės tyrimai: teorija ir praktika. – Vilnius: Žara, 1999. P.12.

¹⁹ W. Parsons. Viešoji politika. Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P.111.

²⁰ Ten pat, P.110.

²¹ Ten pat, P.111.

²² W. Parsons. Viešoji politika. Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P.111.

vertinamas Europos integracijos procesas ir kas dar yra darytina bei taisytina norint pelnyti didesni ES piliečių pasitikėjimą.

Į visuomenės nuomonę jau žiūrima ir kaip į integracijos proceso rodiklį, ir kaip į integraciją lemiantį veiksnį.

1.3. Aktyvios pilietybės vaidmuo formuojant ES politiką

Analizuojant įvairias apklausas, dažnai iškeliami pilietiškumo, pilietinės visuomenės, piliečių teisių svarba. Sąvoka *pasitikėjimas* vadinama viena iš pilietinių dorybių, kaip ir *gera valia* ar *pasišventimas demokratijos idealams*. Europos Komisijos Spaudos ir komunikacijos generalinio direktorato užsakytose „Eurobarometro“ apklausose aiškinamasi ES piliečių nuomonę įvairiais klausimais. Tad būtina pakalbėti apie piliečio, kaip ES piliečio, statusą bei jo politines teises.

Nagrinėjant pilietybės vaidmenį ES politiniame gyvenime, sprendžiamas *ES piliečio* statuso klausimas. „Europos Bendrijos steigimo sutartyje ES pilietybė apibrėžta 17–22 straipsniuose. Joje teigiama, kad vienos iš ES valstybių pilietybę turintis asmuo kartu yra ir Sąjungos pilietis. Pilietybė suteikia tam tikras bendras teises ir pareigas:

- Teisę laisvai judėti ir apsigyventi bet kurioje ES valstybėje pagal Maastrichto sutartyje nustatytas sąlygas;
- Sąjungos pilietis, reziduojantis ES valstybėje, kurios pilietis jis nėra, turi teisę balsuoti ir būti kandidatu per vietos savivaldos ir Europos Parlamento rinkimus tokiomis pat teisėmis kaip ir tos valstybės piliečiai;
- ES piliečiai turi teisę teikti peticijas Europos Parlamentui ir kreiptis į Europos ombudsmeną bei Teisingumo teismą;
- Būdamas trečiojoje šalyje, kurioje nėra jo valstybės atstovybės, jis turi teisę į bet kurios kitos ES valstybės diplomatinę ir konsulinę globą tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės piliečiai.

Maastrichto sutartyje taip pat buvo numatyta priimti realiai šias teises įgyvendinančius antrinės teisės aktus ir suteikti valstybėms narėms išimtinę kompetenciją (sprendimai Taryboje gali būti priimti tik vieningai). 1993 m. gruodžio mėn. Taryba priėmė direktyvą dėl Sąjungos piliečių dalyvavimo Europos Parlamento rinkimuose, o 1994 m. gruodžio mėn. – direktyvą dėl dalyvavimo vietos savivaldos rinkimuose.²³

Iš išvardytų ES piliečio teisių, žemiau išvardytos teisės priskiriamos politinių teisių kategorijoms:

1. Teisė dalyvauti vietinės valdžios rinkimuose.

²³ Europos sąjunga: enciklopedinis žinynas / Sud. G. Vitkus. – Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 241.

Šią teisę reglamentuoja Maastrichto sutarties 19-asis straipsnis: rinkimuose gali dalyvauti gyvenantieji toje šalyje, t. y. ir užsieniečiai (ES piliečiai) gali būti renkami atskirose šalyse²⁴. Pagal 1994 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyvą 94/80/CE, valstybė gali numatyti būtino pragyvenimo toje šalyje trukmę tam, kad tas pilietis galėtų būti renkamas, jeigu šalyje yra daugiau kaip 20 proc. piliečių iš kitų ES šalių²⁵.

2. *Teisė dalyvauti Europos Parlamento rinkimuose.*

„Nuo 1979 m. Europos Parlamento deputatai renkami tiesioginiuose rinkimuose. ES pilietis gali rinkti vieną kartą arba toje šalyje, iš kurios jis yra kilęs (kilmės šalyje), arba toje šalyje, kurioje jis gyvena. Šioje situacijoje diskutuojama, kaip traktuoti šią ES piliečio politinę teisę. Pavyzdžiui, Prancūzijos pilietis, gyvenantis Belgijoje, renka Belgijos deputatą, kuris atstovaus Europos Parlamente būtent Belgijai. Juk deputatai atstovauja tai šaliai, kurioje jie yra išrinkti, bet ne „supratautai“. Todėl ir diskutuojama, ar čia kalbama apie viršnacionalinę teisę ar apie viršnacionalinę pilietybę“²⁶.

3. *Teisė kreiptis su peticijomis į Europos Parlamentą, taip pat kreiptis į ETT ir Europos ombudsmeną.*

Naujoje ES Konstitucijoje gali būti pasiūlyta kai kuriuos klausimus spręsti ir Europinių referendumų būdu.

4. *Teisė į bet kurios ES valstybės diplomatinę ir konsulinę globą, būnant trečiojoje šalyje, kurioje nėra to piliečio valstybės atstovybės.*

Ši teisė dar labiau atskleidžia ES pilietybės viršnacionališkumą, pasireiškiantį tuo, kad ES pilietis, gyvenantis trečiojoje šalyje, yra globojamas ir gali kreiptis į kitos ES šalies konsulinę tarnybą, esančią trečiojoje šalyje²⁷. Jeigu pirmosiomis trimis piliečių teisėmis pabrėžiamas europiečių identitetas, tai šioje teisėje kalbama apie ES piliečių padėtį ir globą, kai jie yra ne Europos Sąjungoje.

Trumpai apibendrinant, galima pasakyti, kad po Maastrichto sutarties įsigaliojimo ES pilietybė plėtojasi nuo pilietinių bei ekonominių teisių iki politinių. Tikimasi, kad politinių teisių atsiras ir daugiau, nes ES steigimosi sutarties 8 straipsnyje teigiama, kad „Taryba, nepažeisdama kitų šio straipsnio nuostatų, atsižvelgdama į Komisijos siūlymus bei pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, vienbalsiai priima nuostatas dėl šioje dalyje nustatytų teisių didinimo ar papildymo; jas ji rekomenduoja valstybėms narėms priimti pagal atitinkamas savo konstitucines normas“²⁸.

²⁴ M. Taljūnaitė. Pilietybė ir socialinė Europos integracija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 76.

²⁵ Ten pat, P. 76.

²⁶ Ten pat, P. 76.

²⁷ Ten pat, P. 77.

²⁸ ES steigimosi sutartis// <http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078>; prisijungimo laikas – 2005-10-01.

2. PASITIKĖJIMO PROBLEMATIKA

2.1. Pasitikėjimo sąvoka

Dažnai politiniai veikėjai, partijos, institucijos ar net šalių vyriausybės užsako atlikti sociologinius tyrimus, kurie išsiaiškintų visuomenės pasitikėjimo partijomis, politikais, institucijomis ar vykdoma politika svyravimus.

Pasitikėjimas yra daugiareikšmė sąvoka, nagrinėjama įvairiais aspektais: sociologiniu, filosofiniu bei psichologiniu. Šiame moksliniame tiriamajame darbe *pasitikėjimo* samprata nagrinėjama sociologine prasme, kitaip tariant, bus atskleidžiama socialinio pasitikėjimo problema.

Pasitikėjimo samprata sociologijos mokslų srityje per paskutinius dešimtmečius kėlė didelį susidomėjimą. Dėmesys socialiniam pasitikėjimui yra sietinas su straipsniais apie racionalaus pasirinkimo (*Rational-Choice*) teorijas (J.S. Colemanas) ir su socialinio kapitalo įtraukimu į socialinius mokslus 1990 metais (R. D. Putnamas, F. Fukuyama).

Jamesas Colemanas *pasitikėjimą* supranta kaip racionalų lošimą. Jis yra pasitikėjimo, kaip racionalaus pasirinkimo, teorijos šalininkas. „Racionalaus lošimo dalyviai bando nuspėti kitų žaidėjų „ėjimus“, t. y. ateities veiksmus, ir taip siekia maksimizuoti savo naudą. Kai pasirenkama teisingai, išlošiama. Tačiau yra rizikos ir pralošti. Racionalus veikėjas renkasi pasitikėjimą kitais lošimo dalyviais tik tada, kai potenciali nauda yra didesnė nei potencialus pralošimas“²⁹. Nepamatuotas pasitikėjimas veda prie didelių pralaimėjimų, kai atsisakymas pasitikėti sukelia mažus praradimus³⁰.

Pabrėžiama ir informacijos svarba. Kuo didesnis galimas laimėjimas arba pralaimėjimas, tuo išsamiau rinks veikėjas reikiamą informaciją. Tačiau informacijos ieškojimo sąnaudos negali būti didesnės už laimėjimus, kuriuos ir lemia turima informacija³¹

Pasak J. Colemanas, kalbant apie pasitikėjimą, kalbama ne apie moralę, o apie asmeninius interesus ir naudą³². Todėl pasitikėjimo racionalumas priklauso nuo konkretaus socialinio ir politinio konteksto.

Piotras Sztompka *pasitikėjimo* sąvoką aiškina kaip „lažybas dėl būsimų kitų žmonių veiksmų“. Šis apibrėžimas turi keletą implikacijų. Visų pirma pasitikėjimas yra nukreiptas į žmogaus veiksmus, o ne, pavyzdžiui, į gamtos reiškinius, kurie nepriklauso nuo žmogaus veiklos³³. Antra, pasitikėjimas yra nukreiptas į *nežinomus* įvykius, t. y. negalime žinoti, kad žmogus pasielgs būtent taip, o ne kitaip. Trečia, nežinomybė apie būsimus įvykius yra nukreipta į tokius veiksmus,

²⁹ Pagal: Besivienijanti Europa. - Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003. P. 115.

³⁰ J. S. Coleman. Socialinės teorijos pagrindai. – Vilnius: Margi raštai, 2005. P.99.

³¹ J. S. Coleman. Socialinės teorijos pagrindai. – Vilnius: Margi raštai, 2005. P.103.

³² J. S. Coleman. Socialinės teorijos pagrindai. – Vilnius: Margi raštai, 2005. P.99.

³³ P. Sztompka. Vertrauen: die fehlende Ressource in der postkommunistischen Gesellschaft//B.Niedelmann (Hrsg.). Politische Institutionen im Wandel. - Opladen: Westdeutscher Verlag.1995.P.256.

kai veikėjai *laisvai renkasi*. Priešingai, pasitikėjimo nebus tokiose situacijose, kada konkretus elgesys yra primetamas prievarta³⁴.

Ketvirta, grįžtame prie minėtos *pasitikėjimo*, kaip lažybų dėl sąlyginių kitų žmonių veiksmų ateityje, sąvokos. Šis apibūdinimas turi dar du aspektus. Viena vertus, pasitikėjimas nukreiptas į kitą asmenį yra susijęs su *įsipareigojimu* pasitikėti tam tikra veikla. Pavyzdžiui, žmogus pasitiki verslo partneriu ir jam paskolina pinigų, pasitiki politiku ir jį išrenka, pasitiki pardavėju ir iš jo perka prekes. Kita vertus, veikėjas, kuris pasitiki, savo įsipareigojimą sieja su *lūkesčiais*, kad kito veiksmai jam bus *naudingi*. Jis viliasi, kad, pavyzdžiui, verslininkas vykdys savo įsipareigojimus ir laiku grąžins pinigus, politikas atstovaus jo interesams, pardavėjas jo neapgaus ir t. t.³⁵.

Ir penkta, pasitikėjimas yra susijęs su pasitikėjimo *turiniu*. Pasitikima kitu žmogumi, kai jis įrodo, kad yra vertas pasitikėjimo, tai yra, kad jo būsimam elgesiui bus būdingi šie septyni požymiai: apskaičiuojamumas, efektyvumas, patikimumas, socialinis įsipareigojimas, universalumas, atsakomybė ir nesavanaudiškumas³⁶.

Niklasas Luhmannas *pasitikėjimą* apibūdina kaip socialinio kompleksškumo redukcijos mechanizmą. Pasitikėjimas yra elementari gyvenimo sudedamoji dalis. Žmogus neaprėpia pasaulio kompleksškumo ir todėl privalo jį supaprastinti. Svarbiausia pasitikėjimo funkcija ir yra „socialinio kompleksškumo“ bei iš jo kylančio netikrumo, neapibrėžtumo sumažinimas³⁷, kuris naudingas tiek atskiriems veikėjams, tiek sistemai kaip visumai. Tai reiškia, kad esant „pasitikėjimo kultūrai“ palengvinama individuali adaptacija bei socialinė integracija. Anot Luhmanno, žmonės negali kontroliuoti visų su jais susijusių socialinio gyvenimo sričių. Todėl jų nesikišimas, pasikliovimas kompetentingais, nors ir nepažįstamais, įvairių sričių ekspertais, visuomenės narių lūkesčių pateisinimas bei pasitikėjimas institucijų ir sistemos gebėjimu užtikrinti egzistuojančią socialinę tvarką sudaro prielaidas institucijoms modernioje ir kompleksinėje visuomenėje stabiliai bei efektyviai funkcionuoti³⁸.

Francis Fukuyama *pasitikėjimo* sąvoką aiškina siedamas ją su socialiniu kapitalu. Pasak Fukuyamos, socialinis kapitalas yra suprantamas kaip kultūrinis fenomenas. Visuomenė sukaupia socialinį kapitalą, jei joje vyrauja pasitikėjimas vieni kitais. Pasitikėjimas yra sudedamasis išsivysčiusių, liberalių demokratijų elementas. Vis dėlto geras demokratinių ir ekonominių institucijų funkcionavimas didžia dalimi priklauso nuo priešmodernių (iš kartos į kartą paveldėtų) kultūrinių pavyzdžių ir paveldėtų etninių įpročių, kurie pasireiškia tokiomis formomis kaip lojalumas, moralinis kodeksas, pareigos kitų žmonių atžvilgiu jausmas ir socialinis pasitikėjimas.

³⁴ P. Sztompka. Vertrauen: die fehlende Ressource in der postkommunistischen Gesellschaft// ten pat, P.256.

³⁵ Ten pat, P.257.

³⁶ Ten pat, P.257.

³⁷ Pagal: Europa ir mes.- Vilnius: Kultūros ir meno institutas, 2001.P.85.

³⁸ Ten pat, P.257.

„Taigi tokios savybės, kurios labiau remiasi įpročiais nei racionaliais išskaičiavimais“³⁹. Moraliųjų elgsenos pavyzdžių išmokstama draugų būryje, iš šeimos, kaimynų, socialinės aplinkos, o kultūros paveiktai bendradarbiavimo elgsenai reikalingos vertybės yra atsinešamos iš tradicinių religinių ir etninių sistemų⁴⁰.

2.2. Tarpasmeninis ir bendras pasitikėjimas

Socialiniai tyrimai skiria dvi pasitikėjimo rūšis: *tarpasmeninis pasitikėjimas* ir *bendrasis, arba beasmeninis pasitikėjimas*.

Tarpasmeninis pasitikėjimas siejamas su asmeniniu pažinimu tų asmenų, kuriais yra pasitikima. Toks pasitikėjimas yra nukreiptas į tokius socialinius vienetus kaip šeima, draugai, kaimynai, bendradarbiai, pažįstami, giminės ir pan. Tokio pasitikėjimo pagrindas yra viskas, ką mes sąmoningai įtraukiame į savo patirtį. „Svetimi“ yra įtraukiami į šį ratą tik tada, kai jie atitinka tam tikrus kriterijus, kaip pavyzdžiui: amžiaus, lyties, priklausymo tam tikrai religijai, bendruomenei ar etninei grupei.

Viena iš tarpasmeninio pasitikėjimo formų yra strateginis arba racionalus pasitikėjimas. Vienu ar kitu asmeniu verta pasitikėti tik tada, kai remdamiesi savo žiniomis, įsitikinimais arba patirtimi, preliminariai nustatome, kad tai sukelia ir kito veikėjo susidomėjimą.

Bendrasis pasitikėjimas skiriasi nuo *tarpasmeninio pasitikėjimo* didesniu savo adresatų būriu ir situacijos nenusakomumu⁴¹. Tarpasmeniniam pasitikėjimui, priešingai strateginiam, nereikalingi tikimybių nustatymai, ar galima kitu pasitikėti ar ne. Pavyzdžiui, dažnai sakoma: „Amerika yra didi šalis“ arba „Euras yra stipri valiuta“. Taigi esant bendrajam, arba difuziškajam, pasitikėjimui, sukuriamas „ontologinis saugumas“⁴², kuriame sumažinama pasitikėjimo, kaip rizikingos veiklos, problema ir bendradarbiavimas su nepažįstamais tampa įmanomas. Dėl to bendrasis pasitikėjimas, priešingai nei tarpasmeninis, nėra apribotas socialinio identiteto ar aplinkos, bet yra nukreiptas į asmeniškai nepažįstamus arba visiškai svetimus žmones. Bendrasis pasitikėjimas yra „socialinio kapitalo“ šerdis ir pagrindinis modernios visuomenės vystymosi resursas⁴³.

³⁹ F.Fukuyama. Konfuzius und die Marktwirtschaft. Der Konflikt der Kulturen.- München: Kindler, 1997.P.27.

⁴⁰ Ten pat, P.55.

⁴¹ D.Stolle. Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations // Political Psychology.1998.Nr.19(3).P.520.

⁴² P. Sztompka. Vertrauen: die fehlende Ressource in der postkommunistischen Gesellschaft// ten pat, P.257.

⁴³ B. Rothstein, D. Stolle. Introduction: Social Capital in Skandinavia // Scandinavian Political Studies.2003. Nr.26(1).P.19.

2.3. Pasitikėjimo rūšys pagal pasitikėjimo objektus

Pasitikėjimas gali būti nukreiptas į skirtingus objektus.

Pasitikėti galima įvairiomis visuomenės institucinėmis sferomis⁴⁴. Pasitikėjimo objektais gali būti mokslas, ekonomika, medicina, teismų sistema, švietimas, žemės ūkis ir t. t. Tokiomis frazėmis kaip „Švedijos sveikatos priežiūros sistema yra aukšto lygio“ arba „Europos Sąjungos žemės ūkio politika yra visiems priimtina“ nusakomas *institucinis pasitikėjimas*⁴⁵.

Kai pasitikėjimo objektas yra ekspertų žinios, kalbama apie *technologinį pasitikėjimą*. Tuomet yra pasitikima transporto sistema, kompiuterinėmis sistemomis, telekomunikacijomis ir t. t. Vidutinis vartotojas šių sistemų pats negali suprasti taip, kaip supranta specialistas, tačiau kasdieniniame gyvenime vartotojas yra su jomis susijęs, todėl priverstas pasitikėti⁴⁶. Pasitikėjimo objektu gali būti ir konkrečios organizacijos, pavyzdžiui: bendruomenė, universitetas, ligoninė, teismas ir t. t. Tuomet sakoma: „Harvardas yra geras universitetas“ arba „Sony yra patikima firma“. Tokiais atvejais kalbama apie *pasitikėjimą organizacijomis*⁴⁷.

Pasitikėti galima produktais. Pasitikima arba konkrečia preke („Sausi pusryčiai yra sveika“), arba gaminiu iš konkrečios šalies („Japoniškiems automobiliams nereikia remonto“), arba produktu, pagamintu konkrečios firmos („Aš perku tik IBM prekes“), arba konkretaus žmogaus sukurtu gaminiu („Jeigu šį romaną parašė D. Brown, jis turi būti įdomus“). Visais šiais atvejais kalbama apie *komercinį pasitikėjimą*⁴⁸.

Jeigu pasitikima apskritai žmonėmis, užimančiais tam tikras pozicijas, pavyzdžiui: teisėjais, advokatais, gydytojais, kunigais, mokytojais, nekreipiant dėmesio į jų asmenines savybes, tai kalbama apie *pozicinį pasitikėjimą*⁴⁹.

Ir galiausiai galima pasitikėti pavieniais žmonėmis, kreipiant dėmesį į jų kompetenciją, patikimumą, integralumą, kilniaširdiškumą ir kitas savybes. *Tarpasmeninis pasitikėjimas* yra didžiausias tada, kada konkrečiam asmeniui priskiriamos išskirtinės savybės ir jis vertinamas kaip charizmatinė asmenybė⁵⁰.

Visi minėti pasitikėjimo objektai yra vienaip ar kitaip susiję su žmogiškąja veikla. Pasitikėjimas pirmiausia yra nukreiptas į socialinę veiklą, ir tik po to – į jos galutinį produktą ar rezultatą⁵¹. Pavyzdžiui, jeigu pasitikėjimas yra nukreiptas į vyriausybę (institucinis pasitikėjimas), tai pasitikima veiksmais tų, kurie sąmoningai atlieka jiems priskirtas vyriausybės funkcijas, kurie,

⁴⁴ Ten pat, P.257.

⁴⁵ Ten pat, P.257.

⁴⁶ Ten pat, P.257.

⁴⁷ Ten pat, P.257.

⁴⁸ Ten pat, P.258.

⁴⁹ Ten pat, P.258.

⁵⁰ Ten pat, P.258.

⁵¹ Ten pat, P.258.

pavyzdžiui, kontroliuoja, kaip įgyvendinama vyriausybės politika (pvz., ministerijose), kurie tinkamai informuoja visuomenę apie vyriausybės priimtus sprendimus spaudos konferencijose ir pan.

Taigi galima kalbėti apie pasitikėjimo/nepasitikėjimo atmosferą, kuri vis labiau apima visuomenę ir visuomeninį gyvenimą. Visuomenėje paplitęs pasitikėjimas/nepasitikėjimas tampa normaliu reiškiniu ir netgi kultūros dalimi⁵².

2.4. Pasitikėjimo funkcijos

Iš ankstesnių poskyrių paaiškėjo, kad *pasitikėjimo* sąvoka yra daugialypė. Tad pasitikėjimas atlieka ir ne vieną funkciją.

1. Pasitikėjimas *lengvina socialinę integraciją*. Pasitikėdami visuomenės nariai lengviau bendradarbiauja ir kooperuojasi, siekdami bendrų tikslų ir interesų, ieško civilizuotų konfliktų sprendimo ir skirtingų interesų derinimo būdų. Pasitikėjimu paremtas elgesys nesukelia jokių pašalinių minčių ar baimių ir suteikia veikėjui spontaniškumo bei atvirumo. Vyraujant pasitikėjimui didėja tikimybė, kad pakils ir bendras mobilumo, aktyvumo ir nepriklausomumo lygis.
2. *Pasitikėti* – tai reiškia *išsilaisvinti nuo galiojančių socialinių suvaržymų*. Patikimi asmenys, organizacijos, institucijos įgyja savotišką „patikimumo kreditą“ ir atsikrato nuolatinės socialinės kontrolės. Taip atsiveria galimybės inovacijoms, originalumui, nonkonformizmui (nepriklausomumui nuo kitų nuomonės, nusistatymo), trumpai tariant, veiksmų laisvei. Todėl politikui, mokslininkui, sportininkui ar gydytojui yra svarbu gauti pasitikėjimo kreditą lygiai taip pat, kaip ir institucijoms tokioms kaip: kariuomenė, policija ar Vyriausybė⁵³.
3. Pasitikėjimas atlieka svarbią funkciją ne tik tarp dviejų veikiančiųjų, bet ir apskritai aplinkoje, kurioje vyrauja pasitikėjimas. Jis *plečia veikimo lauką*⁵⁴. Pasitikėjimas skatina kooperaciją/bendradarbiavimą, pagalbą vienas kitam, slopina konfliktus ir asmeninius nesutarimus⁵⁵.
4. Susikūrusi pasitikėjimo kultūra, *teigiamai veikia politinį gyvenimą, lengvina demokratijos raidą*. Pasitikėjimas skatina žmonių dalyvavimą politinėje veikloje, vienijimąsi į įvairias asociacijas, profsąjungas ir kitas organizacijas. Aprašydamas demokratijos raidą Italijoje,

⁵² Ten pat, P.259.

⁵³ Ten pat, P.260.

⁵⁴ Ten pat, P.258.

⁵⁵ Ten pat, P.260.

R.D. Putnamas akcentavo, kad socialinis kapitalas daro įtaką politiniam bendradarbiavimui, o šis, savo ruožtu, sudaro pagrindą efektyviai demokratiškos institucijų veiklai⁵⁶.

5. Vyraujant pasitikėjimui, sandoriai tarp žmonių ir verslo organizacijų tampa lengvesni, tad susidaro *palankios sąlygos ir ekonominiam augimui*.

2.5. Pasitikėjimo institucijomis formavimas

Jau buvo rašyta, kad tarpasmeninis pasitikėjimas atsiranda iš patirties apie konkrečius žmones. Kyla klausimas, kaip mes galime pasitikėti žmonėmis, grupėmis, organizacijomis ar institucijomis, kurios mums yra nepatikimos ar svetimos.

Šioje tiriamojo darbo dalyje bus pateikiami galimi aiškinimo būdai, kaip susidaro bendrasis pasitikėjimas. Pirmoji teorija pasitikėjimo formavimąsi kildina iš individų aprūpinimo socialiniais, ekonominiais ištekliais. Antrasis pasitikėjimo susidarymo būdas remiasi kultūriniais-visuomeniniais pavyzdžiais ir paveldimais etniniais įpročiais.

Kuo turtingesnis ir labiau išsilavinęs individas, tuo dažniau jis pasitikės. Būtent tai teigia pirmoji teorija apie bendrojo pasitikėjimo formavimą. Aukštesnis išsilavinimas suteikia žmogui daugiau informacijos ir žinių. Socialinis veikėjas tampa atviresnis, tolerantiškesnis ir yra linkęs pasitikėti kitais. Daugiau pasitikėti gali sau leisti ir turtingieji, nes žlugus pasitikėjimui jie finansiškai tai pajus ne taip skaudžiai⁵⁷.

Pagal antrąjį aiškinimą, pasitikėjimas yra kultūriškai socializuotas vertybių skalės ir moralinės elgsenos fenomenas⁵⁸. Veiksniai, darantys ypač stiprią įtaką bendrojo pasitikėjimo susidarymui, yra socialiniai susivienijimai. Tokie susivienijimai kuria aplinką, kurioje veikėjai mokosi padėti, bendrauti, bendradarbiauti ir, pažindami kitą, juo pasitikėti⁵⁹. Tokiu būdu susiformavęs pasitikėjimas tarsi sukuria grandininę pasitikėjimo kitais, susivienijimo nariui nepažįstamais, žmonėmis reakciją⁶⁰. Tačiau pasirodo vis daugiau studijų, kad nors pasitikėjimas ir yra svarbi prielaida būti laisvanoriškai sukurtos organizacijos nariu, tačiau dalyvavimas bendroje veikloje nebūtinai skatins pasitikėjimo augimą⁶¹.

Visuomeniniame gyvenime institucijos visų pirma turi turėti tokias vertybes kaip *padorus elgesys, teisingumas, nepaperkamumas bei tiesos deklaravimas*. Institucijos skatina pasitikėjimą, jei jos akivaizdžiai savo narius įpareigoja laikytis šių vertybių, o už jų pažeidimus yra taikomos

⁵⁶ D.Putnam. Kad demokratija veiktų. – Vilnius: Margi raštai, 2001.P.239.

⁵⁷ M.Freitag.Beyond Tocqueville: The Origins of Social Capital in Switzerland // European sociological review.2003.Nr.19.219.

⁵⁸ F.Fukuyama. Konfuzius und die Marktwirtschaft. Der Konflikt der Kulturen.- München: Kindler, 1997.P.25-27.

⁵⁹ R.D.Putnam. Kad demokratija veiktų. – Vilnius: Margi raštai, 2001.P.123.

⁶⁰ R.D.Putnam.Kad demokratija veiktų. – Vilnius: Margi raštai, 2001.P.149.

⁶¹ D.Stolle. Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations // Political Psychology.1998.Nr.19(3).P.521.

įvairios sankcijos. Tokiu atveju institucijos garantuoja patikimą aplinką, kurioje yra užtikrinamas saugumas ir tarpasmeninis pasitikėjimas. Kol institucijos bus traktuojamos kaip nepaperkamos, nepartinės, teisėtos ir nepriimtina elgesį baudžiančios, tol jos stiprins sąžiningai ir nepaperkamai dirbančiųjų įspūdį bei formuos pasitikėjimą ne tik savimi, bet ir svetimais. Jeigu, tarkime, tokios institucijos, kaip teisėtvara ar policija, negarantuoja sutarčių saugumo, nepašalina diskriminacijos ir privilegijų ar pan., tuomet tarp socialinių veikėjų formuojasi nepasitikėjimas.

Apie panašias vertybes, kurias privalo turėti institucijos, kad būtų vertos pasitikėjimo, kalba ir vienas iš apklaustų ekspertų:

...taigi dalyvavimas [ES reikaluose] būtų pirma [pasitikėjimo] priežastis... būtent koks yra artimas kontaktas, keitimasis informacija. Antra... būtų, manau...ar pastebima atitinkamų institucijų veikla.

Taip pat etiškas elgesys, gero pavyzdžio rodymas, aktyvumas... Manau, tai jau būtų pagrindinės. (ekspertas Giedrius).

Institucijos turi būti orientuotos į *universalumą*, kad formuotųsi pasitikėjimas⁶². Sociologiniai visuomenės tyrimo duomenys rodo, kad bendrasis pasitikėjimas yra sietinas su nelygybės laipsniu visuomenėje. Skandinavų valstybėse, kaip universalios (socialinio aprūpinimo) gerovės valstybėse, yra didesnis socialinis žmonių pasitikėjimas, taip pat palyginti didesnė pajamų lygybė bei mažesnė nelygybė tarp lyčių⁶³. Priešingai nei pagal klases suskirstytos socialinės apsaugos sistemos ir nuo pajamų priklausančios pagalbos vargšams sistemos, socialinio aprūpinimo valstybės universalus charakteris ir sava socialinio saugumo forma dvejopai veikia visuotinio pasitikėjimo formavimąsi: pirma, tie piliečiai, kurie gauna valstybės paramą, yra laikomi vienodas teises ir pareigas turinčiais, o ne „tais kitais“ piliečiais. Antra, galima teigti, kad universalios programos, palyginti su programomis, priklausančiomis nuo pajamų, sukelia mažesnę nepasitikėjimą, kad bus apgaulingai pasinaudota sistema⁶⁴.

Galiausiai institucijos, veikiančios kaip galias paskirstantys, vietos mažumas saugantys bei konfliktus reguliuojantys mechanizmai, taip pat prisideda prie pasitikėjimo kūrimo. Demokratijos valstybės labiau *atsižvelgia į mažumų padėtį*, reprezentuoja *skirtingus interesus* ir kuria draugiškesnę visuomenę. Kai tik asmuo X pamato, kad asmeniui Y geriau sekasi dėl jo politinių nuostatų arba kad jis yra pasirinktas dėl simpatijų konkrečiai partijai, asmuo X iškart praranda pasitikėjimą tiek atsakingomis politinėmis institucijomis, tiek neadekvačiai įvertintu asmeniu Y. O kol pasirinkimo procesas yra vertinamas kaip nepolitinis ir patikimas, tol net neigiamas rezultatas bus toleruojamas ir neturės įtakos pasitikėjimo praradimui.

⁶² B. Rothstein, D. Stolle. Introduction: Social Capital in Scandinavia // Scandinavian Political Studies.2003. Nr.26(1).P.19.

⁶³ Ten pat. P.19.

⁶⁴ Ten pat. P.19.

Žvelgiant kitu aspektu, pasitikėjimo institucijomis priežastys gali būti racionalios, t. y. kylančios iš asmeninės patirties, ir emocinės:

... racionalios [...] kiltų iš to, kaip vis tik vertinamas darbas... institucijos. Tokiu atveju, jeigu kalbant apie visuomenės nuomonę, tokį vertinimą, jau pagrįstą kažkuo, galėtų duoti tie žmonės, kurie arba patys yra susidūrę... su tų institucijų darbuotojais arba jų nutarimais, arba bent jau giminės, artimieji... Ta prasme, yra sprendžiama pagal patirtį.

Bet yra didelė žmonių dalis, kurie patirties neturi... tai jinai tada vertina, arba pagal vadovus... patinka – nepatinka. Praktiškai jau gaunasi daugiau emocinis [vertinimas]. Arba labai dar didelę įtaką daro vis tik žiniasklaida. Ir tai vienas iš tokių esminių turbūt veiksnių. Jeigu žiniasklaida nepalankiai, sakykim, rašo apie tą instituciją, tai bus didelė tikimybė, kad ir visuomenė nepalankiai vertins. Nes netgi būtent pasitikėjimas žiniasklaida yra labai didelis, mūsų šalyse (ekspertė Lina).

Norint išsiaiškinti, koks yra pasitikėjimo/nepasitikėjimo ES institucijomis, konkrečiai Europos Komisija ir Parlamentu, lygis, reikėtų panagrinėti, kokių veiksmų imamasi, kad šiose institucijose būtų užtikrintas skaidrumas, nepaperkamumas, prideramas valdininkų/parlamentarų elgesys, tiesos deklaravimas. Būtina išsiaiškinti šiuos klausimus: kaip Europos Komisijoje ir Parlamente atstovaujama skirtingiems valstybių narių interesams? ar minėtose institucijose yra vykdomos reformos, susidūrus su korupcijos ir neskaidrumo apraiškomis? kokie pasiūlymai yra inicijuojami, kad būtų susigrąžintas ir stiprinamas pasitikėjimas jomis?

3. PASITIKĖJIMO ES PARLAMENTU IR KOMISIJA PRIEŽASTYS

3.1. Pasitikėjimas ES Parlamentu ir Komisija, vertinant jų atliekamą veiklą

Kalbant apie pasitikėjimą tiek politinėmis, tiek nepolitinėmis institucijomis, galima teigti, kad „sveikoje visuomenėje egzistuoja galimybė labiausiai pasitikėti institucijomis, ginančiomis visus jos narius“⁶⁵. Tai taikytina ir kalbant apie visą Europos Sąjungą. 2005 m. rudens „Eurobarometro“ standartinės apklausos duomenimis, ES piliečiai labiausiai pasitikėjo savo šalies kariuomene (68 proc.), labdaringomis organizacijomis (66 proc.), policija (65 proc.), radiju (61 proc.) bei televizija (53 proc.). Mažiausiai respondentų pasitikėjo politinėmis partijomis (17 proc.). Lietuvoje pastaraisiais metais labiausiai pasitikima žiniasklaida ir bažnyčia – institucijomis, skleidžiančiomis žinias, galinčiomis diskutuojant bei keliant problemą įtakoti pokyčius, bet neturinčiomis tiesioginės galios (lyginant su politinėmis institucijomis) keisti esamos situacijos. 2005 m. rudenį „TNS Gallup“ atlikto tyrimo duomenimis, Lietuvoje labiausiai buvo pasitikima televizija (62 proc.), religinėmis institucijomis (54 proc.), kariuomene (53 proc.) ir spauda (51 proc.).

Apskritai institucijomis, kartu ir politinėmis, pasitikima, kai jos visuotinai pripažįstamos kaip vykdančios savo išpareigojimus, atsakingai atliekančios joms priskirtas funkcijas, neperžengiančios kompetencijos ribų, nesiekiančios savanaudiškų tikslų.

Kaip pasitikima Europos Komisija ir Parlamentu, atsižvelgiant į jų (atsakingai arba neatsakingai) atliekamų funkcijų vertinimą, tiksliai atsakyti negalima, nes toks klausimas nebuvo užduotas nė vienoje „Eurobarometro“ apklausoje. Respondentų paklausus, kokias jie žino pagrindinių Europos institucijų atliekamas funkcijas, kažin, ar daug būtų teisingų atsakymų. Dar sunkiau respondentams būtų įvertinti, tinkamai ar netinkamai Europos Komisija arba Europos Parlamentas naudojami priskirtomis galiomis. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti piliečių atsakymus į klausimą, koks yra ES biudžeto dydis ir kokioms sritims biudžetas naudojamas. Remiantis 2005 m. rudens „Eurobarometro“ duomenimis, daugiau nei pusė ES piliečių teigė, kad daugiausiai lėšų išleidžiama administravimo išlaidoms, ir tik 17 proc. respondentų žino, kad pagrindinė biudžeto dalis atitenka žemės ūkiui.

Kalbant apie **Komisiją**, galima daryti prielaidą, kad Europos piliečiai turėtų ją daugiau pasitikėti visų pirma todėl, kad ji turi daugiau ir įvairesnių galių negu kitos Bendrijos institucijos. Europos Komisija yra pagrindinė vykdomosios valdžios institucija, atsakanti už jau priimtų sprendimų bei nutarimų vykdymą (EB sutarties 155 straipsnis).

⁶⁵ V. Kavolis. Pasitikėjimo problema. Pergalės ir atsitraukimai//Sociologija, mintis ir veiksmai. 1997. Nr.1. P.14.

Vykdomosios valdžios srityje ji yra pagrindinė institucija, kuri prižiūri, kaip laikomasi Bendrijos steigimo sutarčių. Būdama Bendrijos sergėtoja, ji turi galią priversti valstybes nares, kurios nevykdo išipareigojimų pagal Sutartį, pasitaisyti, o prireikus apskųsti jas Europos Teisingumo Teismui. Šiuo atveju Komisija turi visišką veikimo laisvę. „Pagal Sutarties 169 straipsnį Komisija iš pradžių valstybei sudaro galimybę atsakyti į Komisijos pateiktus kaltinimus. Tada Komisija priima argumentuotą nuomonę, į kurią nacionalinė valdžia iki nustatytos datos turi atsakyti. Jei valstybė narė to nepadaro arba jei jos atsakymas yra nepatenkinamas, Komisija gali iškelti bylą Europos Teisingumo Teisme“⁶⁶.

ES Komisija taip pat turi teisę formuoti teisės aktų projektus. Inicijatyvos teisė leidžia Komisijai būti „integracijos varikliu“, o tai turėtų prisidėti prie palankaus Komisijos vertinimo.

Svarstant komisarų elgesį, tam tikrus charakterio bruožus ir jų galimą įtaką pasitikėjimui šia institucija, sulaukta nevienareikšmiško atsakymo:

Jie turėtų, jeigu žmonės juos gerai žinotų. Vienintelis, kas galėtų būti, tai Grybauskaitė. Praktiškai jinai gerina įvaizdį. Jinai yranr. 2, nr. 3 Lietuvoje... kaip komisarė, o kitų nežino (ekspertė Lina).

Pasitikėjimas Komisija turėtų didėti ir dėl iniciatyvos, žlugus referendumams dėl Konstitucijos Prancūzijoje ir Nyderlanduose, parengti „D planą“, kuriame D reiškia *demokratiją, dialogą ir diskusijas*. Tai nėra tik diskusija apie ES Konstituciją. 2005 m. spalio mėn. pristatyto „D plano“ esmė – siekti piliečių suinteresuotumo įgyvendinti ES politiką, padaryti ją suprantamesnę ir aktualesnę, taip pat paversti ES institucijas atskaitingomis ir patikimomis tiems, kurių interesams jos tarnauja⁶⁷.

Tačiau ekspertas Giedrius netiki, kad „D planas“ yra veiksmingas, tad vargu ar ši iniciatyva prisidės prie didesnio pasitikėjimo Komisija:

Tai tik teorija, tai ir sudaro sunkumus. Pavyzdžiui, tai kas susiję su komunikacija naujosiose ES šalyse... mes neseniai tai analizavome Europos organizacijose, įsikūrusiose Latvijoje... ir nustatėme, kad tai, kas susiję su Komisijos atstovavimu, pavyzdžiui, Komisijos atstovybė Latvijoje turi tik pusę tiek personalo, kiek yra Komisijos atstovybėje Airijoje ar Danijoje, tai yra panašiose šalyse gyventojų skaičiumi ir dydžiu. Bet mano tezė yra, kad Latvija, taip pat Estija ir Lietuva ir kitos šalys turi dvigubai didesnę poreikį informacijai, nes jos yra naujosios šalys. Taigi nors mes esame skeptiškiau nusiteikę Europos atžvilgiu, nors mums reikia dvigubai daugiau informacijos, mes turime perpus mažiau tarnautojų, kurie realiai turi dirbti daug aktyviau. Tai yra neregėti dalykai, tai yra nekorektiška, todėl to jokių būdu negalima pavadinti sumania ir pavykusia informavimo politika. Tai reiškia, kad „D planas“ naujosiose ES šalyse negali būti įgyvendintas taip, kaip tai yra parašyta popieriuje. Aš netgi Margaretos Valšties (Margaret Wallstroem) asmeniškai paklausiau, kodėl taip yra, ir ką ji ketina daryti. Ji man atsakė, kad niekas

⁶⁶ W.Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. – Vilnius:Eugrimas, 1999.P.55.

⁶⁷ Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai – Svarstymo laikotarpis ir D planas.KOM/2006/0212galutinis; Briuselis, 10.5.2006// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0212lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-21.

nebus keičiama, tai kainuotų daug papildomų pinigų. Todėl mes nustatėme, kad yra didžiulis skirtumas tarp teorijos ir praktikos ES lygmenyje. Nors aš esu proeuropietišškai mąstantis žmogus, tai galėčiau pavadinti kaip Naujųjų šalių diskriminacija, nes [...] kaip tai kitaip būtų galima pavadinti. Nes Wallstroem nepasakė „gerai, šioje srityje padirbėsime, mes norime tai pagerinti“ ne, ... yra visiškai aišku, kad situacija nepasikeis nei šiuo momentu, nei kas nors planuojama keisti ateityje ir iš to kyla visos problemos su „D plano“ įgyvendinimu (ekspertas Giedrius).

Reikėtų, pabrėžti, kad „D planas“ nėra vienintelė iniciatyva, kviečianti diskutuoti apie Europos ateitį. 2006 m. kovo mėnesį Komisijos iniciatyva buvo sukurtas internetinis diskusijų forumas apie Europos ateitį „Debate Europe“, veikiantis visomis 20 oficialių kalbų.

Skatindama piliečius dalyvauti demokratijos procese, 2006 m. vasario mėnesį Komisija priėmė „Baltąją knygą“ dėl Europos komunikacijos politikos. Po šešių mėnesių laikotarpio, per kurį ES piliečiai pareiškė savo nuomonę įvairiais ES klausimais, Komisija ketina priimti tolimesnį veiksmų planą.

Kitas žingsnis, turintis prisidėti prie pasitikėjimo Komisija didėjimo, – tai 2006 m. gegužės mėnesį priimta „Žalioji knyga“, skirta pradėti diskusijas apie lobistinę veiklą ir teisiškai įpareigosiančią valstybes nares viešai skelbti informaciją apie pasidalijamojo valdymo principu leidžiamų lėšų gavėjus, taip pat skirta Komisijos konsultavimosi praktikai⁶⁸.

Komisijos siekis, bendradarbiaujant su Europos Parlamentu ir nacionaliniais parlamentais, ieškoti būdų, kaip užtikrinti tinkamą informavimą apie metinę politikos strategiją bei metinę teisės aktų leidybos programą, taip pat turėtų sustiprinti pasitikėjimą šia institucija. O jos siūlymas priimti nacionalinių parlamentų indėlių, svarstant iniciatyvas iki teisės aktų rengimo etapo pradžios, pagirtinas ir vertas ES piliečių dėmesio⁶⁹.

Europos Parlamentas turėtų pelnyti pasitikėjimą, kaip vienintelė ES institucija, tiesiogiai renkama piliečių ir įgaliota jiems atstovauti. Kad žmonės būtų įtraukti į sprendimų priėmimą, nors jų tiesiogiai renkama institucija negali tiesiogiai dalyvauti priimant sprendimus, jie tai gali padaryti Europos Parlamentui turint teisę kontroliuoti sprendimus priimančias institucijas. Naudodamasis priežiūros funkcija Europos Parlamentas gali kontroliuoti Europos Tarybą, Komisiją ar kitų Bendrijos institucijų tiesioginę ir netiesioginę veiklą. Pagal EB sutarties 143 straipsnį, Europos Parlamentas atviroje sesijoje aptaria Komisijos pateiktą metinę ataskaitą.

Pagal EB sutarties 140 straipsnio trečią pastraipą, Parlamentas ir jo nariai turi teisę Komisijai pateikti klausimus, į kuriuos ji atsako žodžiu arba raštu. Ši institucija organizuoja debatus po to, kai Komisija kiekvieną savaitę ar atsitikus svarbiems įvykiams padaro pareiškimą Parlamente.

⁶⁸ Žalioji knyga – Europos skaidrumo iniciatyva. KOM/2006/0194galutinis; Briuselis, 3.5.2006// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0194lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-21.

⁶⁹ Baltoji knyga dėl Europos komunikacijos politikos. KOM/ 2006/0035galutinis; Briuselis, 1.2.2006 // http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0035lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-21.

Specialiųjų tyrimo komitetų steigimas gali būti traktuojamas kaip dar viena Europos Parlamento vykdomosios priežiūros funkcija. Tokiu būdu problemiški klausimai ne tik iškeliami į viešumą, bet Parlamentas taip pat turi galimybę surinkti pakankamai žinių savo sprendimui priimti. Pasitikėjimas šia institucija turėjo išaugti, kai Parlamento iniciatyva buvo sudaryta speciali nepriklausoma auditorių grupė, viešai patvirtinusi L. Santero Komisijos (1999 m.) veiklos neskaidrumą ir neefektyvumą.

Po Maastrichto sutarties pakeitimų, specialiųjų tyrimo komitetų steigimas buvo įteisintas EB sutarties 193 straipsnyje: „atlikdamas savo pareigas Europos Parlamentas ketvirtadalio savo narių prašymu gali sudaryti laikinąjį Tyrimo komitetą, kuris, nepažeisdamas kitoms institucijoms ar įstaigoms šios Sutarties suteiktų įgaliojimų, tirtų įtariamus teisės pažeidimus ar netinkamą administravimą įgyvendinant Bendrijos teisę, išskyrus atvejus, kai tuos įtariamus faktus nagrinėja teismas ir tol, kol bus baigtas tos bylos teisminis nagrinėjimas“.

Tinkama piliečių, nukentėjusių nuo piktnaudžiavimų ar pažeidimų, įgyvendinant Bendrijos teisę, interesų apsauga, jiems padavus peticiją Parlamentui (EB sutarties 21 ir 194 straipsniai) arba Parlamento skiriamam ombudsmenui, taip pat turėtų prisidėti prie pasitikėjimo šia institucija didėjimo.

Faktas, kad Europos Parlamentas pasinaudojo savo teise ir nesutiko patvirtinti Komisijos biudžeto sąskaitų 1999 metais, rodo, kad tai yra atsakingai savo funkcijas vykdanči institucija, kuria verta pasitikėti. Be šios funkcijos biudžeto srityje, Europos Parlamentas turi teisę didinti arba mažinti Bendrijos išlaidas, remdamasis tam tikromis nustatytomis ribomis, negaudamas net Tarybos pritarimo; turi galutinio balso teisę neprivalomųjų išlaidų klausimu (gali tarti „paskutinį žodį“ dėl neprivalomųjų išlaidų, kai jos sudaro daugiau nei 50 proc. Bendrijos biudžeto), gali perskirstyti išlaidas (nedidinant pajamų) iš vieno biudžeto sektoriaus į kitą; gali pritarti arba nepritarti būdams, kuriais Komisija vykdo biudžetą (EB sutarties 276 straipsnis).

Svarstant, kokią įtaką pasitikėjimui Europos Parlamentu gali turėti atskirų parlamentarų elgesys, veikla, įtakingumas, sulaukta tokio atsakymo:

... ir čia jau truputį panašiai... kaip ir su mūsų Parlamentu. Tie, kas balsavo už konkrečios partijos atstovus, jeigu jie gavo daugiau vietų, tai dėl to tas vertinimas kaip ir geresnis. Jeigu balsavo už tuos, kurie nepraėjo... vertina taip pat, kaip ir lietuviškų partijų atstovus. Apskritai apie europarlamentarų veiklą nuo Lietuvos esame klausę, jie nežino... nelabai žino, ką jie ten daro. Žino, kad gyvena Briuselyje, kad važinėja, ir daugiau nieko (ekspertė Lina).

Ekspertas Petras kalbėjo apie europarlamentarų daromą teigiamą įtaką:

Dauguma Europos parlamentarų yra buvę nacionalinių valstybių politikai ir jie yra gerai žinomi savo valstybėse. Lietuvos [euro] parlamentarai iš tiesų yra žinomi Lietuvoje ir... galbūt jų nuomonė nemažai reiškia, nes, pavyzdžiui, kiek aš stebėjau debatus Lietuvoje per pastaruosius metus, kai dalyvaudavo europarlamentarai, tai iš tiesų sulaukdavo nemažai dėmesio, nes jie visgi yra betarpiškai dirbantys Europoje, betarpiškai žinantys svarstomas aktualijas, kurios gali būti

įdomios... ir Lietuvos publikai, pradedant santykiais su Rusija ir Baltarusija, baigiant energetika. Iš kitų šalių... anksčiau buvo manoma, kol Parlamentas nebuvo aktyvus įstatymų leidyboje, tai yra... toks gana simbolinis susibūrimas ir aktyvūs Europos valstybių politikai, kai baigdavo savo karjerą nacionalinėse valstybėse, tada planavo karjerą Europos Parlamente. Tačiau dabar, kai Europos Parlamentas įgijo vis daugiau galių, jis tapo praktiškai lygiaverte institucija Europos Ministrų Tarybai, tai manau, kad tie postai yra vertinami. Ir manau, kad vertinami būtent kaip frakcijų dalys. Nepartiniai arba neprisijungę parlamentarai turi mažai šansų įtakoti darbą. Tik tie, kurie dalyvauja komitetų veiklose ir frakcijose, iš esmės gali praktiškai kažką pasiūlyti. Kaip žinote, pats parlamentaras iniciatyvų nesiūlo, jis tiktai reaguoja į iniciatyvas, teikiamas iš pačios Komisijos. Tačiau jis gali paprašyti pateikti, tarkim, kažkokį pasiūlymą, ir tai yra dažnai daroma. Patys parlamentarai siūlo rezoliucijas įvairiais klausimais ir prašo inicijuoti Komisiją tam tikru atveju (ekspertas Petras).

Ekspertas Giedrius, vertindamas parlamentarus, daugiau kalbėjo apie tai, kas yra darytina, kad pasitikėjimas Parlamentu didėtų:

Jie visų pirma turi būti aktyvūs, labai aktyvūs. Tai vienas dalykas, kur naujosios šalys [ES], bet kuriuo atveju turi dirbti dar aktyviau. Per pirmuosius dvejus metus daugiau vyko aiškinimasis, ką mes galime, kas kur ir kaip yra daroma. Per kitus dvejus metus reikia aktyviai užsiimti politika. Kol kas tai buvo mažai matoma. Per aktyvią veiklą augs ir... ir pasitikėjimas, ir visa kita. Manau, tai... ir dar glaudus kontaktas su žiniasklaida ir su piliečiais... tai sudarys visą pasitikėjimo komplektą (ekspertas Giedrius).

Lyginant „Eurobarometro“ sociologines apklausas apie pasitikėjimą Europos Parlamentu ir Komisija, atkreiptinas dėmesys į tai, kad visada labiau pasitikima Europos Parlamentu (pavyzdžiui, 2006 m. pavasarį 52 proc. respondentų pasitikėjo Europos Parlamentu, 47 proc. – Europos Komisija). Kokios galėtų būti to priežastys, paklausėme ekspertės Linos:

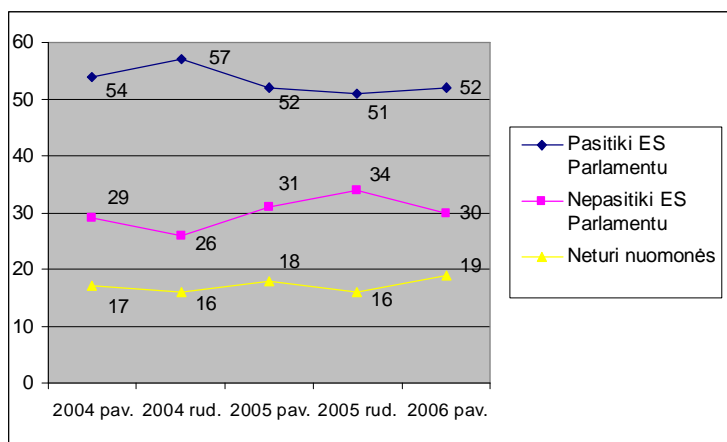
Čia daugiau emocinis vertinimas. Jeigu paklausus giliau, ar jie žino, ką Parlamentas daro ir ką Komisija daro, tai praktiškai ne. Vėlgi iš kitos pusės... apie Europos Parlamentą informacijos beveik išvis nėra. Labai nedaug... kad būna kažkokie susitikimai, kažką sprendžia, bet konkrečiai paklauskite žmonių ką... tai nepasakys.

O Komisiją kartais dar ir vietiniai politikai naudoja kaip atpirkimo ožį. Nes, jeigu pamenam, kad... ar kokius akcizus didinant, ar kainas, čia vis Komisija, niekad gi negirdėjom, kad Europarlamento reikalavimas, ar ne, būtų?.. Visą laiką išeina, kad čia Komisijos reikalavimas. Tai ta... Europa arba kažkokie reguliavimai, kurie nėra palankūs, jie ir asocijuojasi su Komisija (ekspertė Lina).

Šiek tiek kitokios nuomonės laikosi ekspertas Giedrius:

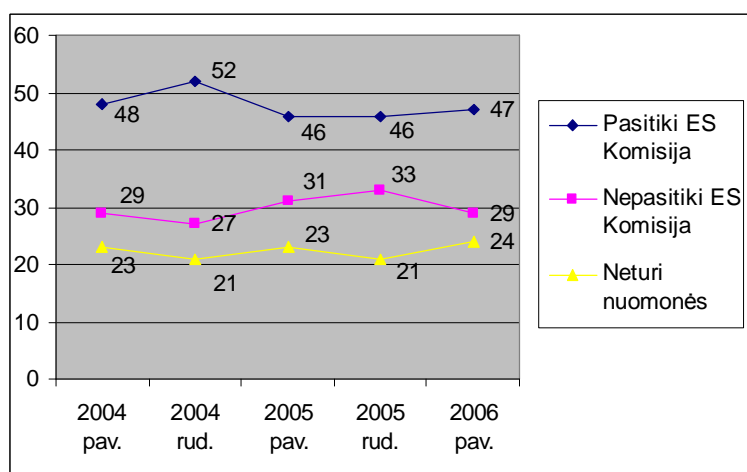
Skirtumas [tarp pasitikėjimo Europos Parlamentu ir Europos Komisija] nėra toks didelis, tai aš noriu pirmiausia pažymėti. Antra, ...tai yra susiję su dviem dalykais. Parlamentas skamba artimiau, jis yra tarsi arčiau žmonių negu kažkokia Komisija ar komisarai, ar kita; jau vien iš pavadinimo Parlamentas yra pozityviau konotuotas, jau pats žodis yra pozityvesnis. Antra, Parlamentas yra labiau pažįstamas, nes jis yra išrenkamas pačių piliečių, taigi šis tiesioginis ryšys su Europos Parlamentu yra turbūt taip pat viena iš priežasčių (ekspertas Giedrius).

Lyginant, kaip svyruoja pasitikėjimas ES Parlamentu ir pasitikėjimas ES Komisija nuo 2004 m. iki 2006 m. pavasario, matyti, kad pasitikėjimas abiem institucijomis šoktelėjo 2004 metų rudenį:

1 pav. ES 25 piliečių pasitikėjimas Europos Parlamentu 2004 m. pavasarį–2006 m. pavasarį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb_65.de.pdf;
prisijungimo laikas: 2006-08-17.

2 pav. ES 25 piliečių pasitikėjimas Europos Komisija 2004 m. pavasarį–2006 m. pavasarį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb_65.de.pdf;
prisijungimo laikas: 2006-08-17.

Paklausus ekspertų, kas galėjo lemti pasitikėjimo šiomis ES institucijomis kilstelėjimą 2004 m. rudenį, buvo sulaukta tokių atsakymų:

Sunku pasakyti, kas lėmė... Pastangų gal daugiau, komunikacijos. Europos Komisija daug deda pastangų, kad kažkaip su žmonėmis daugiau, atviriau kalbėtis, aiškinti... Sunku pasakyti, kas lėmė. Čia vėlgi tyrimas turėtų būti atliktas išsamus (ekspertė Birutė).

Trimis, keturiais procentais didesnis pasitikėjimas tiek ES Komisija, tiek ES Parlamentu, eksperto Giedriaus nuomone, gali būti susijęs su įprastomis Europos temomis:

Taigi, ES plėtra... ir kita... tokios bendros temos, kurios apskritai iššaukė galimybę dažniau kalbėti apie ES. Taip pat neseniai buvę rinkimai į Europos Parlamentą, kai keletas partijų daugiau diskutavo apie ES institucijas... taip pat dar būtų galima paminėti Konstitucijos sutartį, apie kurią

tąkart dar buvo teigiamai diskutuojama. Tai buvo skirtingi aspektai, kai ES buvo aktyviau pastebima (ekspertas Giedrius).

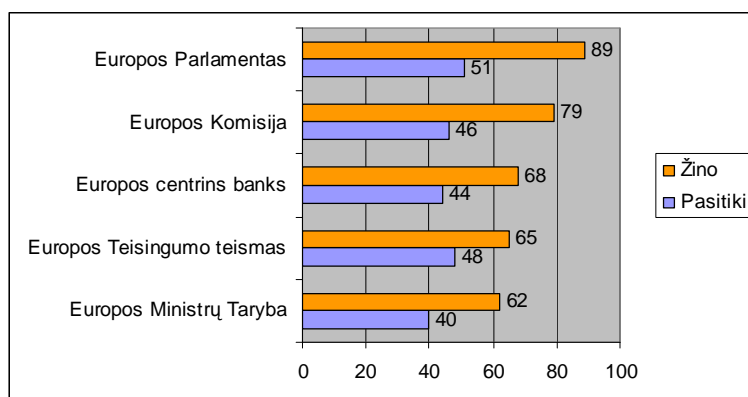
Remiantis apklausų duomenimis ir ekspertų išsakytomis nuomonėmis, galimas toks apibendrinimas: tik nedaugelis ES piliečių, remdamiesi savo asmenine patirtimi, gali vertinti Europos Parlamentą ir Komisiją kaip institucijas, tinkamai/netinkamai atliekančias savo funkcijas, naudojančias turimas galias ir t. t., o pasitikėjimas jomis dažniausiai vertinamas emociškai, todėl šioje srityje yra darytinės tikrai prielaidos. ES piliečiai turėtų pasitikėti Komisija, kaip daugiau ir įvairesnių galių turinčia institucija, kaip tinkamai savo pareigas atliekančia Bendrijos sergėtoja, kaip integracijos varomąją jėgą. Parlamento patikimumas turėtų kilti atsižvelgiant į tai, kaip yra atstovaujama piliečiams, kaip tinkamai pagal paskirtas priežiūros galias kontroliuojamos kitos ES institucijos ir kaip aktyviai europarlamentarai dalyvauja politikoje.

Išsiskyrė ekspertų nuomonės, kodėl labiau pasitikima Europos Parlamentu nei Komisija: vienas ekspertas tai sieja su paviršutinėmis žiniomis apie Parlamentą, lyginant su Komisija, apie kurią yra daugiau informacijos, tiesa, neigiamos (pvz., nacionalinių šalių politikai, priimdami nepopuliarius sprendimus, tai grindžia Komisijos reikalavimais), kitas ekspertas, priešingai, didesnę pasitikėjimą Parlamentu grindžia tuo, kad tai yra labiau pažįstama, tiesiogiai renkama ES piliečių institucija.

3.2. Turimų žinių įtaka pasitikėjimui institucijomis

Pasitikėjimas institucijomis dažnai priklauso nuo turimos informacijos apie jas. Informacija dažnai gaunama iš žiniasklaidos, jos yra ieškoma oficialiuose institucijų internetiniuose tinklalapiuose, skaitoma mokslinė literatūra, nagrinėjami statistiniai duomenys.

Tiriant žinių lygį apie politines institucijas, veikiančias Europos Sąjungoje, matyti, kad jos yra žinomos nevienodai. Visoje ES žinomiausia institucija yra Europos Parlamentas. Lyginant ES institucijų išsidėstymą pagal žinomumą (nuo ES plėtros 2004 m.), pastebėta, kad pirmoje vietoje yra Europos Parlamentas (apie 90 proc.), antroje vietoje – Komisija (apie 80 proc.), paskui seka Europos centrinis bankas (apie 70 proc.), Europos Teisingumo Teismas (apie 67 proc.) ir Europos Ministrų Taryba (apie 65 proc.). Jeigu darytume prielaidą, kad kuo labiau žinoma institucija, tuo labiau ja pasitikima, analogiškai institucijos turėtų išsidėstyti ir pagal pasitikėjimą jomis (lyginami 2005 m. rudens ES 25 šalių vidurkio duomenys):

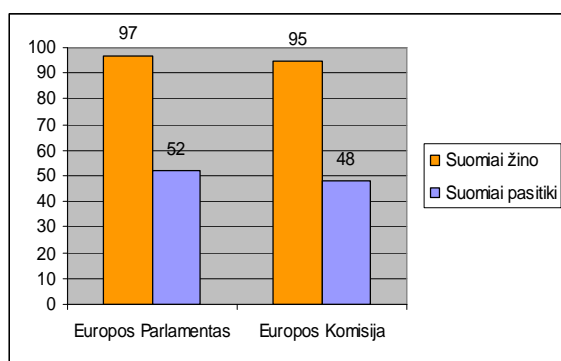
3 pav. ES 25 piliečių žinojimo ir pasitikėjimo ES institucijomis palyginimas 2005 m. rudenį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-02-03.

3 pav. matyti, kad kuo ES institucija yra žinomesnė, tuo ją labiau pasitikima. Išimtį sudaro tik Europos Teisingumo Teismas: pagal žinomumą jis yra ketvirtoje vietoje, todėl ir pasitikima juo turėtų būti mažiau nei Europos Komisija ar Europos centriniu banku. Turbūt aukštesnį pasitikėjimą šia institucija daugiau lemia ne tik jos žinojimas, bet ir geras institucijos vertinimas, palanki nuomonė apie kvalifikuotą teisėjų darbą, gausi informacija apie išspręstas bylas, ypač apie tas, kuriose ES piliečiai laimi prieš ES šalį, kurioje gyvena, ir pan.

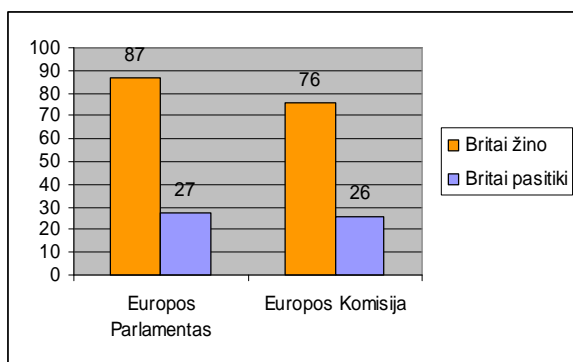
Institucijos žinomumo įtaką pasitikėjimui galima patikrinti ir remiantis konkrečios ES šalies duomenimis. Pavyzdžiui, nagrinėjant dviejų senbuvų valstybių ir dviejų naujokių duomenis, kaip konkrečioje valstybėje yra žinomas Europos Parlamentas, palyginti su Europos Komisija, ir koks pasitikėjimo abejomis institucijomis lygis, tik dar kartą patvirtinama prielaida, kad kuo institucija žinomesnė, tuo labiau ją linkstama pasitikėti:

4 pav. Suomijos piliečių žinojimo ir pasitikėjimo Europos Parlamentu ir Komisija palyginimas 2005 m. rudenį

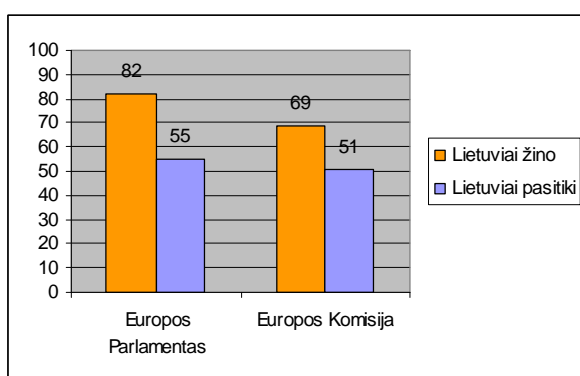
Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-02-03.

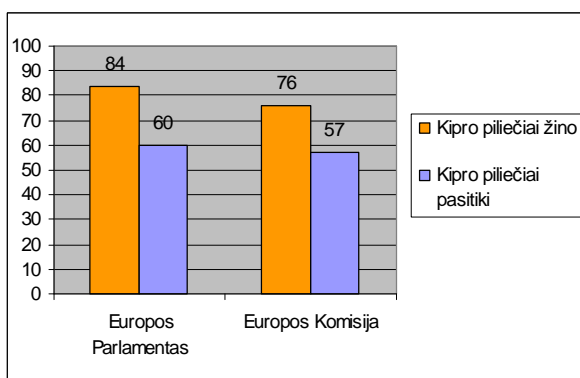
5 pav. Didžiosios Britanijos piliečių žinojimo ir pasitikėjimo Europos Parlamentu ir Komisija palyginimas 2005 m. rudenį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-02-03.

6 pav. Lietuvos piliečių žinojimo ir pasitikėjimo Europos Parlamentu ir Komisija palyginimas 2005 m. rudenį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-02-03.

7 pav. Kipro piliečių žinojimo ir pasitikėjimo Europos Parlamentu ir Komisija palyginimas 2005 m. rudenį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-02-03.

4, 5, 6 ir 7 pav. rodo, kad skirtumas tarp žinomumo ir pasitikėjimo rodiklių gali būti nuo 18 proc. iki 60 proc., pavyzdžiui: 2005 m. rudenį Lietuvoje 69 proc. žinojo Europos Komisiją ir 51 proc. pasitikėjo ja; Parlamentas buvo žinomas 82 proc. lietuvių, o juo pasitikėjo 55 proc. Didžiojoje

Britanijoje atotrūkis tarp pasitikėjimo ir žinomumo pats didžiausias iš visų ES šalių: net 87 proc. žino, kas yra Europos Parlamentas, bet tik 27 proc. pasitiki juo; nors 76 proc. britų žino Europos Komisiją, ja pasitiki tik daugiau kaip du iš dešimties apklaustų britų.

Iš šių pavyzdžių galima padaryti išvadą, kad tiek Europos Parlamento, tiek Europos Komisijos, tiek kitų politinių institucijų žinomumas dar nėra „kreditas“, lemiantis didesnę pasitikėjimą institucijomis. Pats žodis *žinomumas* nėra vienareikšmis. Vieni kalbėdami apie institucijos žinomumą, turės omenyje „taip, aš žinau, kad egzistuoja Europos Parlamentas, Europos Komisija“, o kitas, paklaustas, ar žino, pavyzdžiui, Europos Pralamentą, gerai pasvarstys, kiek išsamiai jam žinoma Parlamento veikla, galios, funkcijos, partinis pasiskirstymas ir pan. Be to, ES institucijų žinomumo lygis, atliekant 2005 m. rudenį „Eurobarometro“ tyrimus, buvo aiškinamasis paklausiant paties paprasčiausio klausimo: *„Ar jūs bent kartą girdėjote arba skaitėte apie šias [ES] institucijas?“* Taigi buvo tiriamos paviršutiniškos žinios apie ES institucijas – tokių žinių įtaka pasitikėjimui institucijomis yra pati minimaliausia.

Kitas esminis dalykas, kalbant apie institucijų žinomumo lygį, yra žinių šaltinis. Jeigu dalis ES piliečių apie ES Parlamentą, Komisiją bei kitas institucijas sužino tik iš žiniasklaidos, o jų šalyje, kaip pavyzdžiui Didžiojoje Britanijoje, žiniasklaida yra nusiteikusi skeptiškai ES atžvilgiu ir dažniausiai pateikia tik neigiamos informacijos, tai gyventojų nuomonė apie ES politiką bus labiau neigiama, o pasitikėjimas ES institucijomis mažesnis. Tie ES piliečiai, kurie kaups žinias ne tik iš žiniasklaidos, bet ir naršydami po oficialius institucijų tinklalapius, peržvelgdami oficialius dokumentus ar ieškodami ir skaitydami naujausią mokslinę literatūrą, suformuos individualią nuomonę iš kelių informacijos šaltinių ir jų pasitikėjimas ES institucijomis bus objektyvesnis.

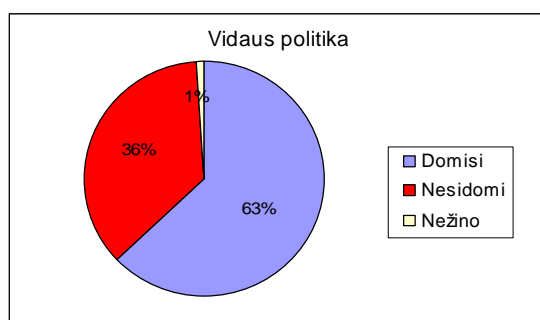
Šiek tiek nelauktos (ir priešingos demokratijos teorijai) yra amerikiečių studijų užuominos, kad tie, kurie daugiau žino apie politines institucijas, mažiau jomis pasitiki⁷⁰. Įdomu, ar šis amerikiečių teiginys pasitvirtintų, dar išsamiau išnagrinėjus ES piliečių žinias apie ES politines institucijas ir jų nuomonę apie pasitikėjimą institucijomis.

2006 m. vasario 20 d.–kovo 24 d. „TNS opinion & social-Netzwerk“ atliko daugiau nei 24,5 tūkstančio piliečių iš 25 ES valstybių narių sociologinę apklausą tema „Europos ateitis“. Tyrime, be įvairių klausimų, susijusių su ES ateitimi, buvo aiškinamasi, ar ES piliečiai domisi politika tiek nacionaliniu, tiek politiniu lygiu, ir kaip domėjimasis ES reikalais veikia žinių apie ES lygį. Duomenis palyginus su standartinio „Eurobarometro“ 2006 m. kovo–balandžio mėn. apklausos apie pasitikėjimą ES ir ES institucijas duomenimis (apklausta daugiau nei 24,5 tūkstančio ES piliečių), bus bandoma patvirtinti arba paneigti minėtą amerikiečių išvadą.

⁷⁰ V. Kavolis. Pasitikėjimo problema. Pergalės ir atsitraukimai//Sociologija, mintis ir veiksmas. 1997. Nr. 1. P.15.

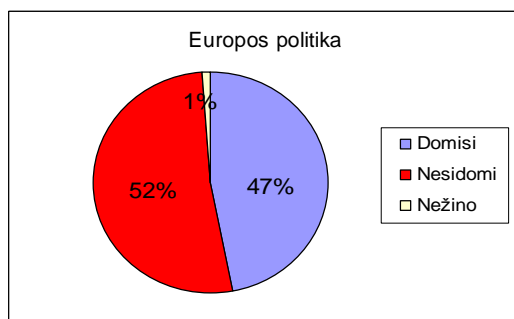
Paskutiniai Europos Parlamento rinkimai parodė, kad ES piliečių mobilumas, kalbant apie europinius reikalus, yra žemas, jeigu jį lyginsime su piliečių dalyvavimu nacionaliniuose rinkimuose. Analogiškas skirtumas matomas ir tarp piliečių domėjimosi nacionaline politika bei Europos politika.

Jeigu 63 proc. ES piliečių sakė besidomintys šalies, kurioje gyvena, vidaus politika, tai mažiau nei pusė piliečių (47 proc.) teigė besidomintys Europos politika. Taip pat pastebėta, kad 30 proc. piliečių, kurie tik šiek tiek domisi nacionalinėmis politinėmis aktualijomis, visiškai nesidomi Europos reikalais.

8 pav. ES 25 piliečių domėjimasis vidaus politika 2006 m. pavasarį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_251_de.pdf;
prisijungimo laikas: 2006-08-27.

9 pav. ES 25 piliečių domėjimasis Europos politika 2006 m. pavasarį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_251_de.pdf;
prisijungimo laikas: 2006-08-27.

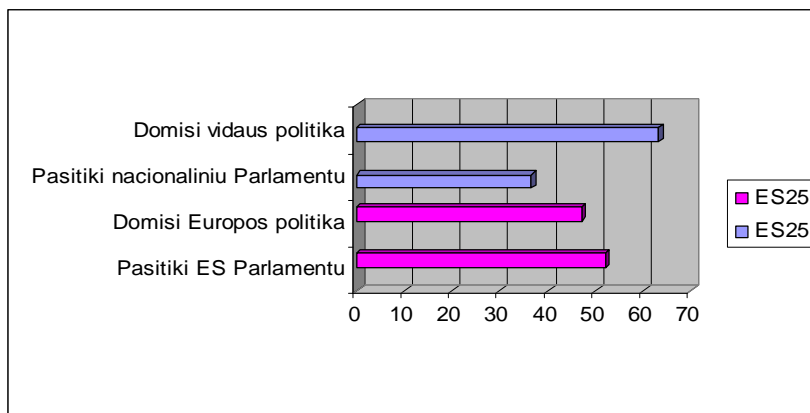
Taip pat net 72 proc. Europos piliečių nuolat arba kartkartėmis su savo draugais/giminėmis šneka apie nacionalinę politiką ir tik 59 proc. – apie Europos politiką. Labiausiai motyvuoti kalbėti apie Europos politiką yra danai, austrai ir vokiečiai, mažiausiai – ispanai ir portugalai.

Paaiškėjo, kad moterys (iš viso 41 proc., tai yra 13 punktų mažiau nei vyrai), jaunimas tarp 15 ir 24 m. (41 proc.) ir žmonės, turintys žemą išsilavinimą (33 proc.), t. y. silpniausios (labiausiai) visuomenės grupės, daug mažiau domisi Europos politika.

Sociologinio tyrimo metu objektyviai įvertinus ES piliečių žinias apie ES, gauti tokie rezultatai: kuo didesnis apklaustųjų domėjimasis europiniais reikalais, tuo geresnės jų žinios apie

tai, kaip funkcionuoja ES. 30 proc. piliečių, sakiusių, kad domisi Europos politika, į tris užduotus klausimus pateikė tris teisingus atsakymus. Į klausimą, ar teisingi šie teiginiai: „ES šiuo metu susideda iš 15 valstybių narių“, „Europarlamentarai yra tiesiogiai renkami ES piliečių“ ir „Mūsų šalis yra paskyrusi komisarą į Europos komisiją“, 27 proc. vyrų ir tik 18 proc. moterų pateikė visus teisingus atsakymus, taip pat dažniau teisingai atsakė asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, (31 proc.) ir nuolatiniai interneto naršytojai (26 proc.).

Išsiaiškinus tiesioginį ryšį tarp domėjimosi ir žinojimo, būtų tikslinga patikrinti šio skyriaus pradžioje iškeltą prielaidą: kuo piliečiai labiau domisi (vadinasi, ir žino) nacionaline arba Europos politika, tuo labiau pasitiki nacionalinėmis arba europinėmis politinėmis institucijomis. „TNS opinion & social-Netzwork“ dar nepateikė 2006 m. pavasario duomenų apie 25 ES šalių piliečių pasitikėjimą nacionalinėmis institucijomis ir organizacijomis, todėl bus remiamasi vidurkiu, išvestu iš 2005 m. rudens ir 2004 m. rudens duomenų apie pasitikėjimą nacionalinėmis institucijomis, konkrečiai nacionaliniu Parlamentu. Žinodami, kad 2004 m. rudenį 38 proc., o 2005 m. rudenį 35 proc. 25 ES šalių piliečiai pasitikėjo nacionaliniu Parlamentu, galime teigti, kad šiuo metu pasitikėjimas šia institucija yra 36,5 proc. Tiksliai žinant pasitikėjimo ES parlamentu 2006 m. pavasarį duomenis (52 proc.), galima patikrinti iškeltą prielaidą:

10 pav. ES 25 piliečių domėjimosi Europos politika ir pasitikėjimo Europos Parlamentu bei domėjimosi vidaus politika ir pasitikėjimo nacionaliniu Parlamentu palyginimas 2006 m. pavasarį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_251_de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-27.

Gautas visiškai priešingas rezultatas: ES piliečiai labiau domisi savo šalies politika, bet mažiau pasitiki šalies politinėmis institucijomis, šiuo atveju nacionaliniu Parlamentu, ir atvirkščiai – mažiau domėdamiesi Europos politika, ES piliečiai labiau pasitiki europinėmis politinėmis institucijomis, šiuo atveju ES Parlamentu. Sociologiniais tyrimais įrodyta, kad kuo žmogus daugiau domisi konkrečiais dalykais, tuo jis daugiau apie juos žino, todėl galima drąsiai teigti, kad kuo daugiau žinomos nacionalinės institucijos, tuo mažiau jomis pasitikima, ir atvirkščiai, taip pat kuo

mažiau žinomos Europos politinės institucijomis, tuo labiau jomis pasitikima. Kuo būtų galima paaiškinti šią tendenciją, paklausėme eksperto Petro:

Savotiškas paradoksas, aišku. Parlamentus nacionalinius geriau pažįsta, bet mažiau pasitiki. Bet Europos Parlamentą mažiau pažįsta, galbūt, tiesiogiai susiduria, bet daugiau pasitiki. Vėlgi, aš manau, kad tas pasitikėjimas yra dvilypis: jeigu tu kažką labai gerai pažįsti, tu gali iš tiesų labai nepasitikėti... jeigu tai sukelia kažkokias neigiamas asociacijas. Kuo mažiau tu tai pažįsti,... kuo mažiau tai liečia tavo kasdienį gyvenimą, kasdienį darbą, tai yra paprasčiau... neįpareigojančiai pasakyti, kad iš tiesų, na, pasitikiu... kaip ir Europa apskritai. Galbūt dėlto... yra tas atotrūkis. Nes visgi nacionalinis Parlamentas, jisai sutraukia didesnę ratą žmonių, pritraukia ir prie balsavimo. O Europos Parlamento rinkimai, tai kol kas visgi gal dar yra priedėlis nacionalinių rinkimų: tai yra,... žmonės balsuoja ne už kažkokių politinių frakcijų,... europinių,... programas, bet išreikšdami savo nuomonę apie nacionalinį... rinkimą (ekspertas Petras).

Ekspertė Lina pasitikėjimo ir žinomumo santykį, lyginant nacionalines ir Europos institucijas, aiškino taip:

Jeigu kalbant apie Europos Parlamentą, tai žmonės labai mažai žino, ką jis daro, lyginant su seimu. Tarkim, tam tikra žmonių dalis žino bent jau, kas Lietuvą atstovauja, nes vis tik rinkimuose dalyvavo.

Apskritai... naujose ES šalyse narėse... žmonės labiau linkę pasitikėti europinėm institucijom, negu nacionalinėm... Jos toliau... pagaliau informacijos žiniasklaidoje apie jų darbą yra mažiau... tuo pačiu ir neigiamos... Nes apie vietines visada daugiau yra neigiamos. Ne tiek gerai žinomi yra ir atstovai... tai yra labiau abstrakti tokia institucija. Apskritai tai vis tik susiję su požiūriu apie ES, apie narystę ES, kuri vis tik yra teigiama šiuo metu.

O vietinės institucijos vėl yra labiau vertinamos pagal žmogaus gyvenimo lygį. Jeigu žmonės mano, kad ekonomika gerėja, tai ir institucijas geriau vertina. Be to, čia žmonės mano, kad jų pragyvenimas, jų pajamos labai smarkiai priklauso nuo Vyriausybės, nuo Seimo... vietinio. Nuo Europos kaip ir mažai kas... o blogiausiu atveju dar ir ten galima pasiskusti (ekspertė Lina).

Taigi, lyginant žinias apie nacionalines ir Europos politines institucijas (jos atlieka daugumą panašias funkcijas) su pasitikėjimu jomis, peršasi išvada, kad kuo daugiau yra žinoma apie instituciją, tuo mažiau ja pasitikima; ir atvirkščiai – kuo mažiau žinoma politinė institucija, tuo labiau ja pasitikima. Pasak ekspertų, nacionalinėmis institucijomis pasitikima mažiau, kadangi apie jas sužinoma daugiau neigiamos informacijos, be to, nacionalinių politinių institucijų veikla tiesiogiai veikia žmonių asmeninį gyvenimą, jų gerovę ir pan. Negalima sakyti, kad ES politinių institucijų veikla nedaro įtakos ES piliečių gyvenimui. Jų įtaką (pvz., laisvo asmenų judėjimo, darbo jėgos judėjimo, laisvo kapitalo judėjimo ir pan.) paprasti žmonės jaučia, tačiau ji nėra tokia dažna ir apima ne visas gyvenimo sritis, nes yra laikomasi subsidarumo principo, nustatančio, kad sprendimai turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriuo jie yra veiksmingiausi. Dar 1975 m. Komisija savo pranešime teigė, kad ES spręstus tuos klausimus, kurių išspręsti negalės valstybės narės. Amsterdamo sutartyje, tikslinant *subsidarumo* sąvoką, buvo pateikti šie kriterijai:

- Nagrinėjamam klausimui turi būti pateikti tam tikri tarptautiniai aspektai, trukdantys tinkamai jį spręsti valstybių narių lygmeniu;

- Tik valstybių narių veiksmai gali prieštarauti steigimo sutarčių nuostatomis;
- Veiksmas Bendrijos lygmeniu dėl savo masto ir padarinių turi būti aiškiai pranašesnis už veiksmus valstybių narių lygmeniu.⁷¹

Taikant subsidiarumo principą, sveikatos apsaugos, darbo, socialinės apsaugos, švietimo, kultūros politiką ir pan. vykdo valstybės narės, kurios dažnai yra priverstos imtis nepopuliarių sprendimų, pavyzdžiui, senstant visuomenei ilginti darbingumo amžių. Dėl tokių ir panašių sprendimų krenta pasitikėjimas nacionalinėmis politinėmis institucijomis.

Lyginant viena su kita tik Europos institucijas, atliekančias skirtingas funkcijas, ir tiriant žinių ir pasitikėjimo santykį, gauname priešingą išvadą: kuo labiau žinoma institucija, tuo daugiau ja pasitikima. Labiausiai iš visų ES institucijų yra žinomas Europos Parlamentas, pasitikėjimas juo taip pat didžiausias per visus tuos metus, kai yra atliekami „Eurobarometro“ sociologiniai tyrimai.

3.3. Narystės Europos Sąjungoje nauda

Apie tai, kad pasitikima asmeniu, firma, institucija ir pan., siekiant iš to gauti didesnės ar mažesnės naudos, daugiausiai yra svarstęs J. S. Colemanas, pasitikėjimo, kaip racionalaus pasirinkimo, šalininkas. Atsižvelgdamas į galimos naudos ir galimo nuostolio dydį, kurį atneš pasitikėjimas asmeniu ar institucija, pasitikintysis (mūsų atveju respondentas) svarsto, ar verta pasitikėti, ar ne. Jei galimo pelno ir galimo nuostolio sumos yra mažos, tada ne taip svarbu, kad sprendimas būtų teisingas, ir racionalus veikėjas ne taip aktyviai ieškos informacijos ir ne taip atsargiai priims sprendimą⁷².

M. Gabelas, savo knygoje „Interesai ir integracija“ nagrinėdamas 1975–1992 m. „Eurobarometro“ duomenis, tyrė, kaip skiriasi ES piliečių narystės ES vertinimas, atsižvelgiant į galimos naudos gavimo iš Europos integracijos ekonominius bei politinius padarinius. Vertinant narystę bei naudą, remiantis Eastono modeliu, atspindimas utilitarinis piliečių požiūris⁷³.

M. Gabelas padarė išvadą, kad ES piliečiai reiškia utilitarinę paramą ES integracijai remdamiesi savo asmeniniais interesais. Analizuojant maždaug dvidešimties metų duomenis, buvo vertinamas ryšys tarp ES piliečių išsilavinimo, profesinių įgūdžių ir pajamų. Paaiškėjo, kad piliečių narystės ES rėmimas tiesiogiai priklauso nuo gaunamų pajamų. Didžiausią utilitarinę paramą integracijai reiškia piliečiai, gyvenantys iš kapitalo⁷⁴.

⁷¹ Europos Sąjunga: enciklopedinis žinynas./ Sud. G. Vitkus. – Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 296.

⁷² J. S. Coleman. Socialinės teorijos pagrindai. – Vilnius: Margi raštai, 2005. P.103.

⁷³ Gabel M.J. Interests and Integration. Market Liberalization, Public Opinion and European Union. – The University of Michigan Press: 2001. P.19.

⁷⁴ Gabel M.J. Interests and Integration. Market Liberalization, Public Opinion and European Union. – The University of Michigan Press: 2001. P.20-21.

Vertinant piliečių profesinius įgūdžius, pasitvirtino nuostata, kad žmonės, turintys aukštą profesinę kvalifikaciją, labiau remia narystę ES nei nekvalifikuotų profesijų atstovai, pvz., darbininkai, tačiau parama vėlgi priklauso nuo gaunamų pajamų. Trečia kategorija žmonių, reiškiančių utilitarinę paramą ES, yra ūkininkai. Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad kuo daugiau paramos ir išmokų ūkininkai gauna iš ES, tuo jie labiau remia integraciją, ir atvirkščiai.

Remiantis M. Gabelo padarytomis išvadomis bei pritariant J. S. Colemanui, kad tarp asmeninių interesų, siekimo naudos ir pasitikėjimo yra tiesioginis ryšys, galima daryti prielaidą, kad vienas iš pasitikėjimo Europos Sąjunga ir jos institucijomis veiksnių yra narystės Europos Sąjungoje naudos vertinimas.

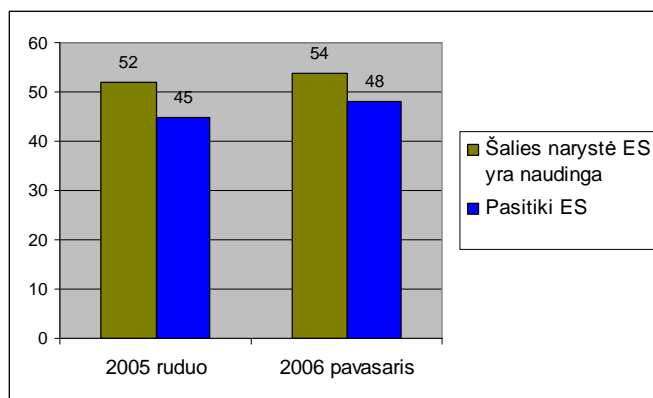
2006 m. pavasarį, „TNS opinion & social-Network“ atliekant sociologinę apklausą, į klausimą „Atsižvelgiant į visas aplinkybes, ar narystė Europos Sąjungoje yra naudinga?“ 54 proc. apklaustų ES piliečių iš 25 valstybių narių atsakė „taip“ (t. y. 2 proc. daugiau nei 2005 m. rudenį), 33 proc. – „ne“ (2005 m. rudenį neigiamai atsakiusiųjų buvo 36 proc.) ir 12 proc. – „nežinau“ (tik pat buvo ir 2005 m. rudenį).

Didesnę narystės Europos Sąjungoje naudą išvelgia naujųjų ES valstybių narių piliečiai, palyginti su senbuviais. Praėjus daugiau nei dvejiems metams nuo 10 šalių įstojimo į ES, net 64 proc. šių valstybių apklaustų piliečių mano, kad narystė ES yra naudinga (taip manančiųjų 2005 m. rudenį buvo 60 proc.). Skeptiškiausi narystės ES naudoms atžvilgiu tarp naujųjų ES valstybių narių yra Kipro gyventojai: net 49 proc. mano, kad narystė ES yra nenaudinga Kiprui, ir tik 40 proc. išvelgia narystės naudą.

Pesimistiškai narystės ES naudoms atžvilgiu yra nusiteikę austrai (tam pritaria tik 39 proc.), britai (42 proc.), švedai (43 proc.), suomia (45 proc.) bei vokiečiai (46 proc.). Kad narystė ES nenaudinga, pasisakė 48 proc. suomių, 44 proc. britų, 43 proc. austrų. Tačiau, priešingai nei 2005 m. rudenį, 2006 m. pavasarį nebėra nė vienos ES šalies, kurioje daugiau nei pusė gyventojų narystę ES vertintų kaip nenaudingą.

Lyginant 2005 m. II pusės ir 2006 m. I pusės „Eurobarometro“ duomenis Švedijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Italijoje, Danijoje, Slovėnijoje, Estijoje, Graikijoje, Austrijoje, Čekijoje ir Didžiojoje Britanijoje, pastebima gerėjanti tendencija: padaugėjo piliečių, manančių, kad narystė ES yra naudinga, ir sumažėjo priešingai manančiųjų. Latvijoje teigiamai nusistačiusiųjų šiuo klausimu padaugėjo atsakiusiųjų „nežinau“ sąskaita.

Kaip jau buvo minėta, 2006 m. pavasarį dviem procentais padaugėjo ES 25 valstybių narių piliečių (iš viso 54 proc.), savo valstybės narystę ES vertinančių kaip naudingą. Tad pagal socialinio pasitikėjimo teorijas turėtų padaugėti ir piliečių, pasitikinčių ES. Pabandykite tai patikrinti:

11 pav. ES 25 piliečių šalies narystės ES naudos vertinimo ir pasitikėjimo ES palyginimas 2005 rudenį–2006 m. pavasarį.

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-09-03.

http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb_65.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-09-03.

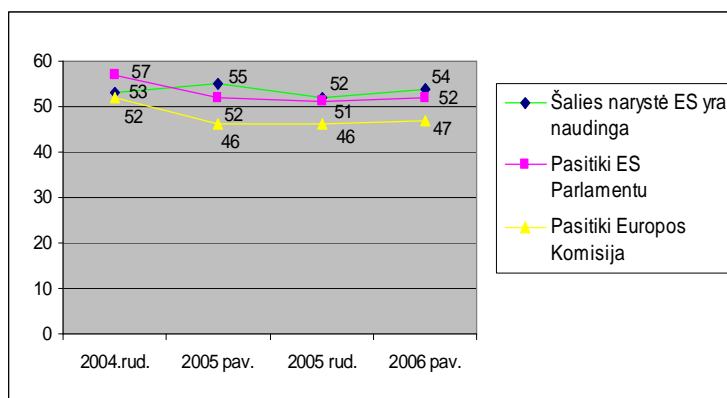
11 pav. rodo, kad daugėjant ES piliečių, tikinčių ES narystės nauda, tolygiai daugėja ir pasitikinčiųjų ES.

2005 m. pavasario duomenys yra išskirtiniai tuo, kad tai yra aukščiausias narystės ES naudos įvertinimas nuo paskutinių aukštų rezultatų 1991 m. Palankiausiai narystės naudą įvertino vyrai, jaunesnio amžiaus, ilgesnio mokyklinio ar profesinio išsilavinimo žmonės, miestų gyventojai bei piliečiai, esantys daugiau politinių kairiųjų pažiūrų.⁷⁵

Optimistiškiausiai nusiteikę narystės ES naudos atžvilgiu 2005 m. pavasarį buvo airiai (87 proc.), lietuviai (72 proc.), Liuksemburgo gyventojai (72 proc.) ir danai (70 proc.). Netgi prancūzai ir Nyderlandų gyventojai, referendume pasisakę prieš ES Konstituciją, buvo tos nuomonės, kad narystė ES jų šaliai yra naudinga (atitinkamai 53 proc. ir 67 proc.). Būnant ES nare jokios naudos savo šaliai nematė 50 proc. švedų, 49 proc. Kipro gyventojų, 46 proc. austrų ir 42 proc. britų.

Iškėlus prielaidą, kad kuo ES yra daugiau piliečių, tikinčių savo šalies ES narystės nauda, tuo daugiau minėtų piliečių pasitikės Europos Sąjunga, atsiranda dar viena prielaida – kuo daugiau gyventojų pasitikės ES, tuo daugiau jie pasitikės ir ES politiką vykdančiomis institucijomis. Tad patikrinsime, kaip narystės ES nauda veikia pasitikėjimą ES Parlamentu ir Komisija:

⁷⁵ „Eurobarometro“ apklausa 63 - 2005 m. pavasaris// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb_63.de.pdf; prisijungta 2006-08-23.

12 pav. ES 25 piliečių šalies narystės ES naudos vertinimo palyginimas su pasitikėjimu Europos Parlamentu ir Komisija 2004 m. rudenį–2006 m. pavasarį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-09-03.

http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb_65.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-09-03.

12 pav. rodo, kad respondentų tikėjimas, jog narystė ES jų šaliai yra naudinga, turi didelės įtakos pasitikėjimui tokiais ES institucijomis kaip Parlamentas ir Komisija. Visi piliečiai, pasitikintys ES Parlamentu (2006 m. pavasarį tokių buvo 52 proc.) ir Komisija (atitinkamai – 47 proc.), mano, kad jų šalies narystė ES yra naudinga (taip manančiųjų 2006 m. buvo 54 proc.). Remiantis 13 paveikslo diagramomis, galima teigti, kad nuo 1 proc. iki 4 proc. respondentų, tikinčių ES narystės nauda, arba nežino, arba nepasitikti Europos Parlamentu, o nuo 1 proc. iki 9 proc. respondentų arba nežino, arba nepasitikti ES Komisija. Šiek tiek išskirtinė situacija buvo 2004 m. rudenį, kai pasitikinčiųjų ES Parlamentu buvo daugiau nei tikinčiųjų, kad narystė ES atnešė naudos jų šaliai. Tačiau tokios susiklosčiusios situacijos negalėjo paaiškinti nė vienas ekspertas.

Pasiteiravus, ar konkreti institucija, šiuo atveju – Europos Parlamentas arba Komisija, ir jų veikla, siūlomi arba priimami teisės aktai gali duoti konkrečios naudos atskiroms ES šalims narėms ir joje gyvenantiems piliečiams, atsakymas buvo teigiamas:

Na, taip. Tik jie nelabai žino kokios [naudos]. Kalbant ypač apie Parlamentą. Apie Komisiją tai tvarkoj, nes su Komisija siejami ir struktūriniai fondai, ir tiesioginės išmokos... daugiau su pačia ES nei su Komisija, bet vis tiek su Komisija daugiau negu su Parlamentu. O ką gero gali konkrečiai padaryti Europarlamentas... nebent kažkiek etninės mažumos, kurios žino, kad žmogaus teisės labiau ginamos Europarlamente. Arba gali būti kažkokie nutarimai. Tai tiek... nelabai įsivaizduoju, kas dar gali būti susiję tiesiogiai ... (ekspertė Lina).

Ekspertė Birutė europinių institucijų veiklos teikiamą naudą atskiroms ES šalims vertino kitu aspektu:

Aš tai žiūriu iš kitos pusės. Ką aš eidama gatve galiu žinoti, kad man šita ministerija atneš naudos. Sveikatos ministerija gal... geriausiu atveju. Mane uždarys į ligoninę ir aš ten susirgus galėsiu kreiptis... tokia čia nauda. :) Niekas naudos neatneš... tą, ką tu užsidirbi, ir žinai.

Bet paimkim ir pasižiūrėkim iš kitos pusės: reikėjo Lietuvai įstoti į Europos Sąjungą, kad mes sužinotume, kad dešimt metų valgėme ne sviestą, bet tepų riebalų mišinį... Ar čia yra nauda? Mano galva, tai yra nauda. Bent jau sąžiningai.

Prekių žymėjimas: pasižiūrėkite... sveikuolių duonelė, ar ne?... Toliau paskaitai E226 ar E224. Visa tai yra iš Europos Sąjungos institucijų. Tai aš čia kalbu apie naudą vartotojui.

Sakykim, tie patys... konkurencijos dalykai. A... Kiek vienas svajotų, kad jis turėtų monopolį, bet jūs patys žinot, kai monopolis yra, tai vartotojas vėlgi daug pralošia. Tai čia vėlgi tie aktai, teisės, yra ES sukurti, iš Komisijos naudos tikrai niekas neturi, jeigu taip žiūrėsime. Bet ta institucija... jinai yra sargas, jinai yra įstatymo sargas. Tas yra ES teisėje tiesiai įrašyta... treatygarder Europos Komisija yra. Tai... jinai gali žiūrėti, kad Europos teisės būtų laikomasi, tą, ką susitarė valstybės narės... juk ne Europos Komisija teikia teisės aktus... Valstybės narės susitaria ir Europos Komisija yra tiktai sutarčių prižiūrėtoja. Tai gali būti įvairių priežasčių, čia reiktų klausti valstybių narių, kodėl jos pritaria kažkokiam aktui, o paskui...

Dabar, žiūrėkit, aplinkosaugoj: mes visi labai liūdnam žiūrim į šiukšlynus, į sąvartynus... bet reikėjo Europos Sąjungos, kad pajudėtų kažkas. Aišku, pas mus žmonės irgi supranta, jog tai yra labai brangūs projektai... pats finansavimas. Turbūt kad yra nauda. Nes mes visi norime maudytis švariam ežere, o paežerėse mums gi niekas kitas neprimėtė šiukšlių iš lėktuvų J... patys primėtėm (ekspertė Birutė).

Svarbu pabrėžti, kad narystės arba naudos vertinimai, pasak M. Gabelo, dažniausiai išreiškia nestabilią piliečių paramą vadovaujančioms institucijoms⁷⁶. Ir tai tikrai paaiškinama, nes kai, pavyzdžiui, kokios nors valstybės narės ūkininkai nebemato asmeninės naudos, t. y. pradeda gauti mažesnę paramą ir mažesnes išmokas iš ES, jų parama tiek ES, tiek ES vykdomai politikai labai sumažėja. Dėl mažinamo ES finansavimo didelis nerimas jaučiamas Ispanijoje, kurioje vyrauja „pralaimėjimo“ nuomonė po paskutinio ES plėtros etapo. O Švedijos ir Jungtinės Karalystės piliečiai kritikuoja, jų nuomone, nesąžiningai per didelę jiems tenkančią našta⁷⁷, visiškai nenaudingą šioms šalims.

Baigiant galima drąsiai teigti, kad kuo daugiau piliečių savo šalies narystę Europos Sąjungoje vertina kaip naudingą, tuo daugiau jų pasitiki tiek ES, tiek jos institucijomis (remiantis Europos Parlamento bei Komisijos pavyzdžiu).

⁷⁶ Gabel M.J. Interests and Integration. Market Liberalization, Public Opinion and European Union. – The University of Michigan Press: 2001. P. 21.

⁷⁷ Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai – Svarstymo laikotarpis ir D planas. KOM/2006/0212galutinis; Briuselis, 10.5.2006// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0212lt01.pdf; prisijungimo laikas – 2006-08-21.

4. NEPASITIKĖJIMO ES PARLAMENTU IR KOMISIJA PRIEŽASTYS

4.1. Nepasitikėjimo ES Parlamentu ir Komisija lygis

Paaikšėjus pasitikėjimo Europos Parlamentu ir Komisija priežastims bei galimoms prielaidoms, svarbu išsiaiškinti ir nepasitikėjimo šiomis institucijomis priežastis, remiantis „Eurobarometro“ sociologiniuose tyrimuose užfiksuota ES piliečių nuomone bei ekspertų, davusių interviu, požiūriu.

Paprastai politinėmis institucijomis yra nepasitikima, kai piliečiams yra nežinomas jų veiklos organizavimas; kai kontroliuojančiose institucijose, ištyrus atskaitingų institucijų veiklą ir valdymą, randama įvairiausių pažeidimų; kai institucijos netinkamai atstovauja piliečių interesams arba nepateisina jų lūkesčių; kai neginami mažumų interesai ir t. t. Atskirų ES šalių narių piliečiai gali nepasitikėti europinėmis institucijomis, matydami, kad nepakankamai atsižvelgiama į mažųjų arba naujųjų ES narių interesus.

2006 m. pavasarį 39 proc. ES piliečių (4 proc. mažiau nei 2005 m.) nepasitikėjo Bendrija, 30 proc. – Europos Parlamentu, 29 proc. – Europos Komisija⁷⁸.

Ekspertės Birutės manymu, „nepasitikėjimas visada yra labai aišku“:

Pasitikėjimas institucija labai susvyruoja, jeigu toje institucijoje yra kažkokie... įstatymų pažeidimai ar tai institucijai dirbančios asmenybės, žmonės kažką tai [ne taip padaro]...

Nepasitikėjimas gali būti blogi darbai, blogas vadovavimas,... piliečiui nekeliantys pasitikėjimo sprendimai, ar jo... galbūt blogi sprendimai, nepakankamas demokratijos [užtikrinimas], nepakankamas informavimas apie tai, ką dirba... (ekspertė Birutė).

Dar kitas nepasitikėjimo institucijomis prielaidas vardija ekspertė Lina:

Tai yra susidūrimas su veikla ir neigiama patirtis: pačių žmonių... arba jų artimųjų... Tai būtų toks racionalus... faktorius. Ar ne?..

Antras dalykas, jeigu mes apie Komisiją šnekam, tai kad Lietuvos politikai, priimdami nepopuliarius įstatymus, dažniausiai sako, kad čia Europos Komisijos reikalavimas. Daugeliu atvejų tai nieko bendra su Komisija neturi. Patogus atsimušimas. Bet čia ne vien Lietuvos ypatybė. Visos naujosios šalys tą patį pergyvena. Jeigu reikia akcizus pakelti, tai Europa reikalauja. O tada žmonės mano, kad taip ir yra (ekspertė Lina).

Ekspertas Giedrius sako, kad nepasitikėjimo priežastys yra nebuvimas to, kas žmonėms kelia pasitikėjimą politinėmis institucijomis. Tai yra:

...korupcija, kontakto nebuvimas su žmonėmis, nesprendžiamos problemos, diskutuojamos žmonėms svetimos temos, tai būtų logiška priešprieša [pasitikėjimui] (ekspertas Giedrius).

⁷⁸ „Eurobarometro“ apklausa 65 - 2006 pavasaris// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb_65.de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-20.

Įgyvendindama „D planą“, Komisija išsiaiškino, kad piliečiai kritiškiau vertina tai, ką jie suvokia kaip pernelyg didelį reguliavimą, perdėtai smulkmeniškus teisės aktus ir biurokratiją⁷⁹. Nepasitikėti ES linkstama ir dėl išliekančio įvaizdžio apie stipriai nutolusią ir be reikalo besikišančią ES. Daugelyje šalių kritikuojama Europos institucijų demokratijos ir skaidrumo stoka. Dažnai raginama labiau įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesą⁸⁰.

Taigi apibendrinant galima išvardyti šias nepasitikėjimo ES institucijomis, kartu ir Europos Parlamentu bei Komisija, priežastis: institucijų veiklos sudėtingumas, nesuprantamos techninės diskusijos įvairiais su ES susijusiais klausimais, ES piliečiams nepriimtini teisės aktai (rengiami arba jau priimti), prastas vadovavimas, per didelis biurokratizmas, korupcija ar nepakankama informacijos sklaida. Išvardytos nepasitikėjimo priežastys bus aptariamose kituose skyriuose tiek, kiek tai įmanoma pagrįsti, remiantis „Eurobarometro“ apklausų duomenimis bei ekspertų vertinimu.

4.2. Korupcijos problema

Dažna nepasitikėjimo institucijomis priežastis yra vyraujanti nuomonė, kad jos korumpuotos. 2006 m. kovo mėnesį pasirodė Europos Komisijos užsakymu atliktas specialus sociologinis tyrimas apie organizuotą, peržengiantį sienas kriminalinį nusikalstamumą bei korupciją. Apklausa buvo atliekama 2005 m. rudenį.

Šios apklausos metu ES piliečiai į klausimą „Ar Jūs sutinkate, kad **korupcija yra didelė problema valstybėje narėje**, kurioje jūs gyvenate?“ atsakė taip: **72 proc.** – „taip“, 22 proc. – „ne“, 6 proc. – „nežinau“. ES piliečių nuomone (apie korupciją savo šalyje), didžiausia korupcija yra Graikijoje (94 proc.), Čekijoje (93 proc.), Vengrijoje (93 proc.), Portugalijoje (91 proc.), Slovėnijoje (91 proc.). 86 proc. apklaustų lietuvių mano, kad Lietuvoje vyrauja korupcija.

Tik dviejų ES valstybių narių piliečiai mano, kad korupcija jų šalyje nėra didelė problema. Taip galvoja 71 proc. danų ir 71 proc. suomių. Austrijoje skirtingos nuomonės apie korupciją pasiskirstė apylygiai: 44 proc. respondentų mano, kad korupcija yra problema, 43 proc. – kad nėra, 12 proc. neturi nuomonės.

Net **78 proc.** ES gyventojų mano, kad **korupcija vyrauja nacionalinėse institucijose**.

Graikijoje (94 proc.), Čekijoje (93 proc.), Lietuvoje (91 proc.), Slovakijoje (91 proc.) ir Lenkijoje (90 proc.) – daugiau kaip 9 gyventojai iš 10 – patvirtino, jog nacionalinės institucijos yra

⁷⁹ Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai – Svarstymo laikotarpis ir D planas. KOM/2006/0212galutinis; Briuselis, 10.5.2006// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0212lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-17.

⁸⁰ Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai – Svarstymo laikotarpis ir D planas. KOM/2006/0212galutinis; Briuselis, 10.5.2006// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0212lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-30.

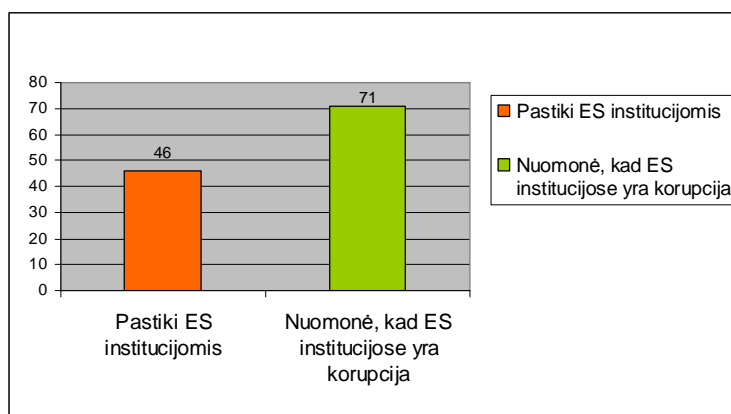
korumpuotos. Ir vėlgi, daug geresni rodikliai yra Danijoje ir Švedijoje: tik 26 proc. danų ir 40 proc. suomių sutinka su tuo, kad jų šalių nacionalinėse institucijose yra galima korupcija.

Dauguma 25 ES valstybės narių piliečių mano, kad **korupcija vyrauja ES institucijose** – taip mano **71 proc.** apklaustųjų. Daugiausia manančiųjų apie ES institucijų korumpuotumą yra Švedijoje (85 proc.), Belgijoje (81 proc.) ir Vokietijoje (81 proc.).

Jei, kalbant apie korupcijos egzistavimą respondento šalyje narėje ar nacionalinėse institucijose, bent dviejų valstybių piliečiai (t. y. danai ir suomia) teigė, kad korupcijos nėra, tai teiginiui „ES institucijose vyrauja korupcija“ 25 ES valstybėse pritarė daugiau nei pusė respondentų.

Specialioje „Eurobarometro“ apklausoje buvo aiškinamasi nuomonė apie korupciją ES institucijose, neišskiriant Europos Parlamento, Komisijos, Tarybos, Audito rūmų ir kitų institucijų, todėl analogiškai bus lyginami požiūriai apie korupciją ir pasitikėjimą ne atskirų, o visų ES institucijų lygmeniu.

Vyraujant respondentų nuomonei, kad ES institucijose egzistuoja korupcija, turėtų vyrauti ir nepasitikėjimas jomis. Jei daugiau kaip septyni iš dešimties ES piliečių mano, kad ES institucijose vyrauja korupcija, tai panašus procentas apklaustųjų turėtų nepasitikėti (korumpuotomis) institucijomis. Tačiau, palyginus visuomenės nuomonės tyrimo apie organizuotą, peržengiantį sienas kriminalinį nusikalstamumą bei korupciją (vykdytas 2005 m. rudenį, lapkričio mėn.) duomenis, su 2005 m. spalio–lapkričio mėn. standartinio „Eurobarometro“ duomenimis (iš jų paimta informacija apie pasitikėjimą institucijomis), gauname paradoksalius rezultatus: net 71 proc. apklaustų ES piliečių mano, kad ES institucijos yra korumpuotos, o 46 proc. apklaustųjų vis tiek pasitiki institucijomis.

13 pav. ES 25 piliečių nuomonė apie pasitikėjimą ir korupciją ES institucijoje 2005 m. rudenį

Šaltinis: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-06-30.

http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_245_en.pdf;

prisijungimo laikas: 2006-06-30.

Matant gana didelį neatitikimą tarp rezultatų, peršasi mintis, kad arba ES piliečiai nepagrįstai teigia, kad ES institucijose vyrauja korupcija, arba nepagrįstai pasitiki jomis, esant tokiai, jų nuomone, didelei korupcijai. Paklausus ekspertės Linos, ar tai nėra paradoksali situacija ir ar tokie rezultatai normalūs, sulaukta tokio atsakymo:

Ne iki galo, nes jeigu ir apie nacionalines klausiam... tarkim, apie šalies Parlamentą ar Vyriausybę, tai vėlgi, tai... kad jos korumpuotos, pasakys apie 90 proc. mūsų šalyse, bet pasitikinčiųjų vis tiek apie 30 proc. ...

Tai iš to vieno klausimo apie korupciją negalime daug spręsti, kokią įtaką daro. Tas vertinimas daromas irgi atliekant daug, bet jau išsamių tyrimų, konkrečiai korupcijos supratimo. Tai yra tam tikras paradoksas, suskilus sąmonė, nes absoliuti dauguma teigia, kad korupcija yra blogai, kad jinai kliudo verslui ir gyvenimui, ir taip toliau... Sekantis klausimas, jeigu reikėtų duoti kyšį, kuris padėtų Jums išspręsti problemas, tie patys 60-70 proc. sako, kad duotų, nes tipo lengvina gyvenimą... ir... tai matai kaip realybę, kaip duotybę, su kuria kovoti beveik neįmanoma.

O bendra nuostata yra, kad apskritai visos valdžios institucijos arba vykdomosios, jos visos yra beveik korumpuotos. Ir iš principo... kitaip būti negali. Žmonės neišsivaizduoja, kad galėtų būti. Tai čia nesvarbu, ar tu klausi apie kokį nors... nežinau... Japonijos Parlamentą, apie kurį niekas nieko nežino, bet pirminė prielaida jau yra, kad valdžia yra korumpuota. Ir... jeigu dar apie savo šalį... dalis kalba bent jau remdamasi pirmiausia žiniasklaida, šitoj vietoj pirmiausia žiniasklaida, po to eina asmeninė draugų pažįstamų patirtis... tai, sakykim, apie Europos institucijas, tos asmeninės patirties išvis nėra. Todėl tai [nuomonė apie korupciją] yra tiktai bendra nuostata...(ekspertė Lina).

Nepaisant to, kad abi apklausos vyko tuo pačiu metu (2005 m. rudenį) ir buvo apklaustas panašus skaičius ES piliečių, t. y. apie 24,6 tūkstančio, norint atlikti dar tikslesnį tyrimą apie pasitikėjimo ir korupcijos ES institucijose santykį, reikia, kad apie pasitikėjimą konkrečiomis ES institucijomis ir apie korupciją jose būtų klausama atliekant vieną ir tą pačią apklausą. Taip pat respondentų reikėtų klausti, ką jie mano apie atskiras konkrečias korupcijos formas, o ne apskritai apie „korupciją“, kuri yra interpretuojama skirtingai. Tokios pačios nuomonės yra ir ekspertas Petras:

Pagrindinis klausimas, kaip žmonės supranta, kas yra korupcija. Bendras klausimas iš tiesų dažniausiai tiktai suklaidina, todėl korupcija visų pirma yra tada, kai žmogus, siekdamas sau palankaus sprendimo, jį gali įtakoti, pasitelkdamas sau kažkokias palankias priemones: pinigų, pažintis, kyšius ir t.t....

Nemanau, kad Europos institucijose yra korupcija, nes yra griežtai reglamentuota tvarka ir skelbiami konkursai, ir taip toliau, ir taip toliau... ir finansinis reglamentas yra labai griežtas (ekspertas Petras).

Svarstant apie galimą korupcijos reiškinių Europos Parlamente, gautas toks atsakymas:

Visų pirma Europos Parlamentas... aš neišsivaizduoju, kaip paprastas pilietis gali įtakoti Europos Parlamento veiklą, tiesiogiai, tarkim... kad priimtų būtent jam palankų sprendimą. Visų pirma jis neturi galimybių nuvažiuoti ir kažką padaryti... ir priėjimo neturi.

Korupcija galbūt labiau čia galėtų būti ta prasme, kad yra interesų grupės, kurios įtakoja klausimus, kurie svarstomi tiek Parlamente, tiek Taryboj, tiek Komisijoj. Ir pagrindinis taikinyš tos

įtakos... dažniausiai yra Komisija, kuri inicijuoja. Ir interesų grupių įtakojimą aš nebūčiau linkęs vadinti korupcija, tada visa, kas vyksta politikoje, būtų korupcija. Yra tam tikri interesai ir yra tam tikri atstovai tų interesų, kurie stengiasi įtakoti vieną ar kitą klausimą (ekspertas Petras).

Apie interesus bei interesų konfliktus nemažai kalba J. S. Colemanas. Jo nuomone, „interesų konfliktai bet kurioje sistemoje daro dviejų veikėjų mainų optimizavimą (pavyzdžiui, šalinant nepasitikėjimą) išvis nenaudingą [...]. Tai ypač akivaizdu balsų mainų įstatymų leidžiamuosiuose organuose atveju. Įstatymų leidėjas A, kuris labai nori, kad būtų priimtas įstatymo projektas X, pasižada balsuoti prieš įstatymo projektą Y, kurio labai nenori įstatymų leidėjas B todėl, kad B balsuos prieš X. Jei, pasitelkus šiuos mainus, pavyks nepriimti abiejų įstatymų, A ir B laimi sąskaita tų, kuriems rūpi, kad būtų priimti abu įstatymo projektai ir kurių priešingu atveju būtų buvusi dauguma. Pasirodė daug literatūros, rodančios, kad balsų mainai gali padėti pasiekti rezultatų, kurie pagal protingus kriterijus yra blogesni už tuos, kurių buvo galima tikėtis be tokių mainų.⁸¹

Ekspertas Petras, tęsdamas mintį apie galimas įtakas Europos Parlamente, teigia, jog:

Europos Parlamente yra akredituoti lobistai, t. y. jų veikla yra reglamentuota. Jie gali ateiti laisvai ir, tarkim... išsakyti savo nuomonę, dalyvauti svarstymuose, ir, reiškia, veikti narius. Kaip veikiami nariai... konkrečių asmenų už Parlamento ribų, tai jau yra sunkiai nušviečiamas dalykas. Bet aš nemanau, kad vienas narys labai gali pakeisti kažką Parlamente. Sunku įtakoti, apskritai, yra... nes klausimus, pakeitimus gali pateikti ne mažiau kaip 37 nariai, t. y. visgi nemaža grupė ir dažniausiai vienas ar du, ar penki nariai negali pateikti jokio klausimo. Jie gali tik pasisakyti tam tikrais klausimais, užduoti klausimus Komisijai, Tarybai, bet tai tik klausimai (ekspertas Petras).

Paklausus, ar sumažėtų pasitikėjimas ES institucijomis, jeigu vyrautų nuomonė, kad jos korumpuotos, ekspertė Lina atsakė:

Jeigu būtų tokių faktų. Žmonės skaitytų [apie tai]... bet mūsų žiniasklaidoje, tada, žinoma... kad labai sumažėtų. Bet kadangi apie tai praktiškai informacijos vėlgi nėra, netgi tada, kai De Longi komitetas virto ir kai po korupcijos Komisijos praktiškai keitėsi... Lietuvos žiniasklaidoje apie tai buvo labai mažai rašoma. Jeigu paėmus žiniasklaidos proporcijas, turinį, tai apie kiekvieną kokią paslydimą vietinio politiko, mero ar dar... yra šimtais kartų daugiau... kai pavardės ten padėjėjų ar komisarų mažai ką sako. Be to, tai toli. Tarsi tai nesusiję su jų pačių gyvenimu. (ekspertė Lina).

Apibendrinus ekspertų požiūrius ir sociologinių tyrimų rezultatus, darytina išvada, kad apie korupcijos egzistavimą ES institucijose susidaroma nuomonė ne iš savo asmeninės patirties, o iš pavienių skandalų žiniasklaidoje arba laikantis nusistovėjusios nuostatos, kad politinės institucijos korumpuotos arba kad „kyšis – galutinė instancija“. Tai įrodo neatitikimas tarp pasitikėjimo ES institucijomis (jomis pasitiki 46 proc. ES piliečių) ir nuomonės, kad jose egzistuoja korupcija (taip mano 71 proc. respondentų) rodiklių.

⁸¹ J. S. Coleman. Socialinės teorijos pagrindai. – Vilnius: Margi raštai, 2005. P. 112.

4.3. Nepakankama ES Komisijos veiklos kontrolė

Svarstant apie tai, kokios galėtų būti pavienių ES institucijų, pavyzdžiui, Europos Komisijos, nepasitikėjimo priežastys, iškart susimąstoma, jog Komisija, turėdama daugiau ir įvairesnių galių negu kitos Bendrijos institucijos, yra nuo nacionalinių vyriausybių nepriklausoma institucija. Galbūt dėlto tam tikri viešosios nuomonės sluoksniai ir žiniasklaida šią instituciją vertina gana prieštaringai.

Komisija nenorima pasitikėti dėl komisarų, dar vadinamų *nepriklausomais tarnautojais*, skyrimo tvarkos. Juos skiria ES valstybių vyriausybės. Pagal 2003 m. stojimo į ES sutarties (Atėnų) V dalies 45(1) straipsnį, yra numatyta, kad kiekviena į Sąjungą įstojusi valstybė turi teisę, kad vienas iš jos piliečių būtų Europos Komisijos narys. Šiandieninei Komisijai siūloma po vieną valstybės narės kandidatą (ankščiau Komisijoje penkios didžiosios valstybės Italija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija ir Vokietija siūlė po du kandidatus). Valstybės narės negali ginčyti ar keisti kitų valstybių kandidatų.

Pagal EB sutarties 157 straipsnio 1 dalį, komisarai „parenkami pagal jų bendrąją kvalifikaciją ir kurių nepriklausomumas nekelia abejonių“. Neapibrėžta sąvoka *bendroji kvalifikacija* leidžia daryti prielaidą, kad Komisijos nariai gali būti tam tikros reputacijos valstybių politikai, kurie skiriami nebūtinai dėl savo kompetentingumo ar rūpinimosi Europos reikalais. Būtent dėl to Komisija neretai buvo vadinta „politine Europos šiukšlių dėže“ (*cairs*).

Komisarai yra skiriami, o ne renkami, todėl neužtikrinama jų veiksmų kontrolė. Būtent dėl piktnaudžiavimo ir nepakankamos Komisijos veiklos kontrolės 1999 m. kilo didžiausia Komisijos krizė. 1998 metų gruodį Komisijos Finansinės kontrolės departamento jaunesnysis auditorius Paulas van Buitenenas perdavė Europos Parlamentui dosjė su įrodymais apie Komisijoje paplitusius finansinius ir administracinius nusikaltimus. Tai buvo pirmas kartas, kai Europos Parlamentas išsakė savo griežtą poziciją – nesutiko patvirtinti Komisijos biudžeto sąskaitų – bei sudarė specialią nepriklausomų auditorių grupę. Savo pateiktoje ataskaitoje auditoriai nustatė lėšų švaistymo, finansinės vagystės bei nepotizmo (t.y. giminaičių protegavimo, parūpinant jiems aukštus pajamingus postus)⁸² atvejus, egzistavusius Komisijoje. Šios ES institucijos aukšti pareigūnai protegavo gimines, draugus bei pažįstamus. Didžiausiais nusižengimais buvo kaltinama buvusi Prancūzijos premjerė, švietimo reikalų ir tyrimo komisarė E. Cresson, kai 1999 metais į viešumą iškilo jos piktnaudžiavimo ir neteisėto lėšų panaudojimo veiksmai. Ji buvo kaltinama iššvaisčiusi apie 140 tūkst. eurų, kai ieškant AIDS eksperto, už didelį atlyginimą buvo įdarbintas jos pažįstamas stomatologas, turėjęs rašyti pranešimus apie AIDS tyrimus. Buvusi komisarė taip pat nepagrįstai

⁸² Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Žolynas, 2000. P.177.

permokėdavo ES jaunimo programos „Leonardo da Vinci“ samdytoms kompanijoms už programos projektų tvarkymą ir tuo pasinaudojusi išrašydavo čekius savo asmeninėms reikmėms. Viena iš tokių firmų buvo „Agenor“, jau prieš tai turėjusi problemų su finansinėmis ataskaitomis. Tik 1999 m. pradžioje, kai ES kovos su sukčiavimu agentūra OLAF į tyrimą įtraukė ir Belgijos teisėsaugą, sutartis su firma „Agenor“ buvo nutraukta⁸³.

Kita komisarė Emma Bonino buvo įtariama iš Afrikos ir Bosnijos humanitarinės pagalbos programos biudžeto netinkamai panaudojusi beveik 2,5 mln. eurų⁸⁴. Afera, susijusia su humanitarinės pagalbos lėšų neteisėtu švaistymu ir 1993–1995 m. Bosnijai skirtų pinigų pasisavinimu, buvo kaltinamas ir ispanų kilmės komisaras Manule Marin⁸⁵.

Tokiais atvejais, kai komisaras padaro rimtų nusižengimų arba nesugeba atlikti savo pareigų, pagal EB sutarties 160 straipsnį, jis gali būti atstatydas. Vienintelė institucija, galinti atstatydas Komisijos narį, yra Europos Teisingumo Teismas, jei į jį kreipiasi Taryba arba Komisija (EB sutarties 216 straipsnis)⁸⁶. Kodėl nebuvo kreiptasi į Europos Teisingumo Teismą tam, kad būtų atstatydas finansiniais nusikaltimais kaltinami komisarai, ypač daugiausiai jų padariusi Edita Cresson, duodamas interviu dienraščiui „Zeit“, buvęs ES komisaras konkurencijos reikalams Van Miert aiškino taip: „Čia kalbama apie kolegialumo principą, galiojantį tarp komisarų. Šis principas buvo įvestas, kad būtų užkirstas kelias galimam pavienių komisarų spaudimo darymui iš tam tikrų interesų grupių atstovų pusės. Turėjo būti garantuota, kad dirbtume nepriklausomai ir siekdami visų gerovės. Apskritai paėmus, tai gerai veikė. Tačiau dabar kolegialumo principas tapo mums pražūtingas. [Ar todėl, kad iš prancūzų komisarės Edit Cresson, kaltinamos nepotizmu ir lėšų švaistymu, buvo reikalaujama atsakomybės visuomenei?] Praktiškai yra neįmanoma atleisti komisarą pavieniui. Ir tai, kaip dabar matyti, gali būti viena iš silpnųjų pusių. Tam, kad ateityje būtų išvengta tokių situacijų, turi būti parengtas griežtas elgesio kodeksas, kurio turėtų laikytis visi komisarai. Jei kuris kodeksą **sulaužo**, būtų išmetamas Komisijos pirmininko.“⁸⁷

⁸³D. Graf, B. Schmid. Euro Nachrichten// http://64.233.183.104/search?q=cache:k21ynwUNkJYJ:www.nadir.org/nadir/periodika/jungle_world/99/11/12a.htm+das+Benehmen+der+Kommissare&hl=de&gl=de&ct=clnk&cd=2&lr=lang_de prisijungimo laikas: 2005-09-04.

⁸⁴A. Rožėnas. Juoda Europos įvaizdžio dėmė// <http://www.veidas.lt/lt/leidinys.full/3f97902a15763.2?veidas=22edc1da6cd064725e8d6102a6e881d5>; prisijungimo laikas: 2005-09-04.

⁸⁵D. Graf, B. Schmid. Euro Nachrichten// http://64.233.183.104/search?q=cache:k21ynwUNkJYJ:www.nadir.org/nadir/periodika/jungle_world/99/11/12a.htm+das+Benehmen+der+Kommissare&hl=de&gl=de&ct=clnk&cd=2&lr=lang_de prisijungimo laikas: 2005-09-04.

⁸⁶Konsolidierte Fassung des Vertrags über die Europäische Union // OJ C 325, 24.12.2002, P. 32// http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12002M/pdf/12002M_DE.pdf; 2005-09-04.

⁸⁷P. Wernicke, W. Proissl, Ch. Wernicke. Ein ungerechtes Urteil // http://zeus.zeit.de/text/1999/12/199912.van_miert.xml; prisijungimo laikas: 2005-09-04.

Būtent nuo Komisarų elgesio kodekso⁸⁸ įvedimo ir naujų Komisijos darbo taisyklių įteisinimo reformas šioje institucijoje pradėjo naujosios Komisijos (1999–2004) pirmininkas R. Prodi.

1999 m. rugsėjo mėn., nepriklausomoms ekspertų grupėms kritiškai įvertinus Komisijos personalo galimybes tinkamai formuoti bei administruoti politikas, nurodomi nauji principai, kuriais remiantis bus formuojamas Komisijos personalas. Formuojant personalą⁸⁹:

- turi būti atsižvelgiama į patirtį ir tarnybinius nuopelnus;
- tautybė neturi tapti pagrindiniu kriterijumi užimant aukštus postus;
- aukščiausi pareigūnai (direktoriai, generaliniai direktoriai) privalo būti reguliariai keičiami;
- į vadovaujamus postus Komisijoje siūloma įdarbinti daugiau moterų.

Ši reformų programa buvo parengta 2000 m. kovo mėnesį ir viešai paskelbta kaip Komisijos „Baltoji knyga“. Pagal įgyvendinimo tvarkaraštį, 2003 m. birželį–liepą Taryba patvirtino personalo taisyklių pataisas, o jos visoms ES institucijoms įsigaliojo 2004 m. sausio mėnesį.

Kitas žingsnis, reformuojant personalą, buvo susitarimas įsteigti bendrą visoms ES institucijoms personalo komplektavimo įstaigą (angl. *European Recruitment Office*), kuri pradėjo veikti nuo 2003 m. sausio 1 d.

2002 m. liepos 25 d. Europos Parlamento, Tarybos, Komisijos, Teisingumo Teismo, Audito Rūmų, Ekonomikos ir Socialinio komiteto, Regionų komiteto, Europos Ombudsmeno nutarimu 2002/620/EC buvo įsteigta Europos Bendrijų Personalo atrankos įstaiga.⁹⁰

Tą pačią dieną buvo priimtas nutarimas 2002/621/EC dėl šios įstaigos organizacinių reikalų. Nutarimą priėmė Europos Parlamento, Tarybos, Komisijos generaliniai sekretoriatai, Teisingumo Teismo Registras, Audito Rūmų, Ekonomikos ir Socialinio komiteto, Regionų komiteto generaliniai sekretoriai ir Europos Ombudsmeno atstovas.⁹¹

Bendros visoms ES institucijoms Personalo atrankos įstaigos įkūrimas buvo nulemtas dviejų priežasčių:

- pirma, steigti kiekvienai ES institucijai po atskirą Personalo atrankos įstaigą būtų per brangu;
- antra, buvo ketinama pritaikyti pačius moderniausius valdininkų atrankos metodus, siekiant spartinti, standartizuoti, profesionaliai atlikti atrankos procedūras, vykdant

⁸⁸ Verhaltenskodex für Kommissionsmitglieder. SEK(2004)1487/2// http://ec.europa.eu/commission_barroso/code_of_conduct/code_conduct_de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-09.

⁸⁹ Pagal: V. Paulikas. Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.P.123.

⁹⁰ Ten pat, P.125.

⁹¹ Ten pat, P.126.

kompiuterizuotą testavimą pirminėje atrankos stadijoje, užtikrinant visiems kandidatams vienodas galimybes ir atrankos skaidrumą.

Vadovaujantis ES pagrindinių teisių chartija, draudžiančia žmonių diskriminavimą pagal amžių, Komisija paskelbė, kad nuo 2002 m. balandžio 10 d. panaikinamas 45 metų amžiaus cenzas apribojimas.

Komisijos siūlomų reformų projekte taip pat numatytas personalo tęstinio mokymo įgyvendinimas.

Nuo 1999 m., kai buvo išsakyta didžiausias ES piliečių nepasitikėjimas Europos Komisija, po truputį pasitikėjimas šia institucija ėmė kilti. Tačiau siekiant kiek galima labiau užkirsti kelią įvairioms korupcijos apraiškoms, padaryta buvo dar ne viskas. Tai, kad Romano Prodi Komisijos vyriausioji buhalterė Marta Andreasen, praėjus vos dvejiems metams po ankstesnio skandalo, atsisakė pasirašyti įtartina Komisijos 2001 m. finansinę ataskaitą, vėl įrodo, kad Komisijoje toliau painiojami viešieji ir privatūs interesai.

Korupcijos atvejai kartojasi ir dabartinėje Žozė Manuelio Barosso (Jose Manuel Barosso) vadovaujamoje Komisijoje. Paryžiuje leidžiamas JAV laikraštis „International Herald Tribune“ atskleidė dar vieną nepotizmo atvejį, informavęs, „kad ES žemės ūkio ir kaimo plėtros komisarė, buvusi Danijos žemės ūkio ministrė Elzė Mariana Fišer Biol (Else Mariann Fischer Boel) išsirūpino ES struktūrinių fondų paramą savo vyro įmonei“.⁹²

Jeigu minėti finansiniais nusikaltimais kaltinami aukštas pareigas einantys asmenys būtų, pavyzdžiui, europarlamentarai, tai jie rizikuotų kitą kadenciją būti neišrinkti. Tačiau lėšų švaistymu, finansinėmis vagystėmis bei nepotizmu yra kaltinami ne politikai, o komisarai, kurie už savo veiksmus neprisiima jokios politinės atsakomybės. 1965 m. ES sutarties priede teigiama, kad „ES biurokratams yra suteikiama teisinė neliečiamybė dėl bet kokių su jų veikla susijusių nusižengimų. Ši teisė jiems yra išsaugoma iki pat mirties“. Būtent dėl šios egzistuojančios valdininkų teisinės neliečiamybės, aktyvus Europos Parlamento kovotojas su korupcija ES austras Herbertas Boschas teigia, kad „teisiniu požiūriu finansiniams nusikaltimams ES yra sudarytos puikios sąlygos“.⁹³

Politologas G. Vitkus, kalbėdamas apie šią teisę, pabrėžė, kad „Europos Sąjunga yra tarptautinė organizacija, todėl čia dirbantys žmonės turi tarptautinio valdininko statusą (kaip ir diplomatai), jie yra organizacijos, o ne valstybės valdininkai. Valstybė į ES deleguoja valdininkus, o jei ten prasižengusiųjų ji nebaudžia, tai yra jos reikalas“⁹⁴.

⁹² Aleksandravičius A. Korupcija – ES šalis vienijanti vertybė //

http://209.85.135.104/search?q=cache:CCKEGWGA_I EJ:www.zum.lt/min/Spauda/files/Zemes_ukio_ministerija_20050827.htm+E.+Cresson&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=21&lr=lang_lt ; prisijungimo laikas: 2005-09-04.

⁹³ A. Rožėnas. Juoda Europos įvaizdžio dėmė // <http://www.veidas.lt/lt/leidinys.full/3f97902a15763.2?veidas=22edc1da6cd064725e8d6102a6e881d5>; prisijungimo laikas: 2005-09-04.

⁹⁴ A. Rožėnas. Juoda Europos įvaizdžio dėmė // <http://www.veidas.lt/lt/leidinys.full/3f97902a15763.2?veidas=22edc1da6cd064725e8d6102a6e881d5>; prisijungimo laikas: 2005-09-04.

Nepaisant to, Komisija, būdama suinteresuota dėl savo veiklos skaidrumo užtikrinimo, turėtų pradėti diskusijas, ar ši teisinė privilegija yra pateisinama ir ar jai egzistuojant, t. y. valdininkams žinant, kad jie yra nebaudžiami, bus įmanoma pažaboti tokius korupcijos atvejus kaip savo artimųjų ir pažįstamų skyrimą į svarbius postus, permokas už paslaugas įvairioms įmonėms (po to, žinoma, už tai gaunant atlygį), fiktyvių sutarčių sudarymą, ir panašiai. O tai neigiamai veikia pasitikėjimą ne tik atskirais valdininkais, bet ir visa Komisija, kaip institucija.

Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad Komisijoje, kurios vienos iš funkcijų yra tikrinti, kaip yra laikomasi Bendrijos teisės bei kontroliuoti ES biudžeto lėšų skaidrų įsisavinimą, yra nemažai landų plisti korupcijai. Komisija nepasitikima dėl neaiškios komisarų skyrimo tvarkos, nepakankamos jų veiksmų kontrolės, o svarbiausia, dėl jų teisinės neliečiamybės.

Nenuostabu, kad 1999 m. į viešumą iškilus finansiniams nusikaltimams, pasitikėjimas šia ES institucija buvo pats mažiausias (40 proc.) nuo tada, kai buvo pradėti „Eurobarometro“ tyrimai.

4.4. ES Parlamento neįtakingumas

Dažnai galima nugirsti diskusijų, kad ES piliečių teisės yra silpnai orientuotos į atstovavimą piliečiams ir tiesioginį dalyvavimą politikos procese. Kaip vieną iš priežasčių, kodėl dalis piliečių ne taip aktyviai dalyvauja politikoje, galima būtų įvardyti nepasitikėjimą Parlamentu. Ši institucija tiesiogiai atstovauja valstybių narių piliečiams, tačiau jo įgaliojimai dar vis yra riboti. Europos Parlamentas negali savarankiškai rengti teisės aktų projektų (tai yra Komisijos prerogatyva) arba jų priimti vien tik savo sprendimu (t. y. be Tarybos pritarimo). Palyginti su nacionaliniais parlamentais, Europos Parlamentas nėra aukščiausioji įstatymų leidžiamoji institucija (gali tik dalyvauti teisės aktų leidybos procese), neturi įstatymų iniciatyvos laisvės, jo kontrolės įgaliojimai yra riboti, o tai tikrai neigiamai veikia pasitikėjimą institucija.

Nepaisant susiklosčiusios situacijos, yra priešinamasi Parlamento galių stiprinimui, nes taip būtų stiprinamas ES, kaip federacijos, modelis.

Nepasitikėjimo Parlamentu priežastimis gali būti netinkamas europarlamentarų elgesys, teisės aktų, prieštaraujančių grupių interesams, priėmimas:

Paprastai nepasitikėjimas kyla, jeigu žmonės susieja tam tikrus neigiamus dalykus su būtent ta institucija. Jeigu kažkam nepatinka koks nors parlamentaras, jis gali perkelti šitą nepasitikėjimą ir negatyvią savo nuomonę. Kita vertus, gali būti kažkokie teisės aktai, kuriuos priima Europos Parlamentas ir kurie nepatinka, jie gali sukelti kažkokį nepasitikėjimą; tarkim, ta pati paslaugų direktyva, jinai iš tiesų yra labai naudinga pati savaime, bet jeigu ji neduoda tiek naudos Lietuvos verslininkams, pvz., dažytojų kompanijoms, kurios nori laisvai nuvažiuoti į Prancūziją, Vokietiją ir ten teikti paslaugas. Jeigu jinai [direktyva] bus priimta tokiu variantu, ne tokia liberali, kokia ji būtų palankesnė verslui, tai galbūt verslas atitinkamai pagalvos, kad štai Europos Parlamentas... jis

atstovauja daugiau darbininkų interesus, o ne verslo interesus, tad galbūt neverta daug tikėtis iš jo. Atitinkamai nukreips savo pastangas galbūt į Komisiją, į nacionalines valstybes (ekspertas Petras).

2006 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamentui priėmus paslaugų direktyvą, nuomonės apie pasitikėjimą šia institucija gali dar labiau išsiskirti tarp senųjų ir naujųjų ES šalių bei tarp įvairių žmonių grupių. Labiau pasitikėti Parlamentu, kaip deramai atstovaujančiu interesus, turėtų asmenys, teikiantys santechnikos, automobilių nuomos, kirpimo, viešbučių ir restoranų, reklamos paslaugas, taip pat statybų bendrovės bei nekilnojamojo turto agentūros. Šių paslaugų teikėjai „galės teikti paslaugas kitoje ES valstybėje, remdamiesi šalies, kurioje jie įsteigę bendrovę, įstatymų nuostatomis. Tai galios steigimosi, paslaugų teikėjo veiklos, paslaugų kokybės ir veiklos reglamentavimui. [...] Kilmės šalies principas nebus taikomas darbo santykių reguliavimui, todėl darbuotojams bus taikomi tos šalies, kurioje jie teikia paslaugas, įstatymai bei socialinės garantijos“⁹⁵.

Mažiau pasitikėti Europos Parlamentu, balsavusiu būtent už tokį Direktyvos variantą, gali asmenys, teikiantys paslaugas sveikatos apsaugos, švietimo, saugos, finansų, viešojo transporto, vaizdo ir garso, transliavimo, azartinių lošimų (įskaitant loterijas), laikino įdarbinimo bei socialines paslaugas, kadangi šioms paslaugoms nebus taikomas laisvas judėjimas.

Labiau nepasitikėti Parlamentu gali ir senųjų ES šalių piliečiai (kaip žinia, Direktyvai labiausiai priešinosi Vokietija ir Prancūzija), bijodami, kad dėl priimtos direktyvos į jas atvyks daugiau piliečių iš naujųjų ES šalių ir užims daugiau darbo vietų, dėl ko gali dar labiau padidėti konkurencija, sumažėti atlyginimai ar net kristi socialinės apsaugos standartai.

Ekspertas Petras, toliau kalbėdamas apie tai, kaip, atsižvelgiant į priimtus teisės aktus, gali būti reiškiamas [ne]pasitikėjimas Europos Parlamentu, kaip pavyzdį pateikia aplinkosaugos sritį:

Kita vertus, Parlamentas į Riči direktyvą įnešė nemažai pakeitimų, kurie naudingi bus aplinkosaugai. Vėlgi aplinkosauga, aišku, yra vieša gėrybė ir naudinga visai visuomenei, bet... vėlgi yra verslo grupės, kurios atsargiai žiūri į visus projektus, kurie riboja jų verslo laisvę. Aplinkosauga, aišku, ribos jų... laisvę, kadangi... direktyvoje įtvirtintas bus principas, substitucijos principas, kuris reiškia, kad... pavojingiausi chemikalai arba jų produktai laikui bėgant turės būti pakeisti alternatyviais, kurie bus prieinami rinkoje. Ir tai kainuos papildomų, aišku, lėšų persiorientuoti į kažkokius kitus... chemikalus, kitus produktus. Tai vėlgi yra dvi pusės: Parlamento įvaizdis, kaip, reiškia, propaguojančio žmogaus teisės, darbuotojų teisės, taip pat... skatinančio, reiškia, aplinkosaugos projektus, stebinančius ir kontroliuojančius aplinkosaugą... (ekspertas Petras).

Nepasitikėjimui Europos Parlamentu įtakos turi ir piliečių nuostata apie lėšų švaistymą, parlamentarams kraustantis iš vienos darbo vietos į kitą:

...sumažinti pasitikėjimą, [...] gali tai, kad Europos Parlamento veiklai išleidžiama nemažai pinigų, kraustantis iš vieno miesto į kitą. Tai suvalgo ypač daug pinigų tik tam, kad iš Briuselio

⁹⁵ Putelytė G. Europa įsileidžia tik dalį paslaugų teikėjų.//Veidas.2006.Nr.47.P.30.

personalas ir Europos Parlamento nariai atvažiuotų į Strasbūrą. Šitas dalykas daug kam iš tiesų nepatinka. Nes buvo tokia iniciatyva surengta, buvo renkami netgi parašai Danijoje, kad būtų padaryta tiesiog viena būstinė. Greičiausiai tai būtų Briuselis... Buvo surinkta virš 1 milijono parašų, jie buvo pateikti Europos Parlamentui... šiais metais... ir Europos Parlamentas netgi galvojo inicijuoti rezoliuciją šiuo klausimu ir būtų inicijavęs iš tiesų, bet... atėjo signalai iš tam tikrų valstybių, būtent Prancūzijos, pirmininkaujančios valstybės Suomijos, kad visgi gal geriau nekelkim šito klausimo, nes vis tiek nieko nepavyktų... Iš tiesų rezoliucija neįpareigoja nieko, bet... jinai iškeltų šitą klausimą į viešumą, o, tarkim, visos valstybės, išskyrus Prancūziją, bent jau jų piliečiai, palaikytų, jeigu jis būtų iškeltas žymiai viešiau ir per žiniasklaidą... (ekspertas Petras).

Europos Parlamentui prikišamas ir nepakankamas europarlamentarų aktyvumas. Ekspertas Giedrius, kalbėdamas apie vos kelerius metus Europos Parlamente dirbančius parlamentarų iš naujųjų ES šalių, teigė, kad „per kitus dvejus metus reikia aktyviai užsiimti politika“ ir kad „per aktyvią veiklą augs ir pasitikėjimas“. Pasitikslinus, ar tai reiškia, kad europarlamentarai neaktyvūs, sulaukta tokio atsakymo:

Jie yra aktyvūs. Bet... dideliuose ir esminiuose, svarbiuose reikaluose... man būtų sunku išvardinti pasisėkimus. Žinau, kad labai ilgai trunka ką nors padaryti ES lygmeniu. Bet... aš nežinau... Gal jūs žinote, kas buvo pasiekta?.. Taigi, jei mes to nežinome...

Aišku, yra keletas dalykų, kuriuos galima išvardinti... debatai apie komunizmą... apie tai kažkas buvo... bet iki šiol tai buvo reliatyviai maži, nesvarbūs dalykai. Turiu omeny didelę įtaką didelei politikai... manau, yra daug temų: ES užsienio kaimynystės politika, Rusija, energetikos tematika... prie šių dalykų mes galime daug kuo prisidėti. Taip pat ES reformos... tai yra dar viena istorija... mes kaip naujosios šalys... mes daug stipresnės ir labiau pasiruošusios vykdyti reformas, o pvz., Prancūzijos ūkininkų visiškai neįmanoma įkalbėti... tai stabdo, lėtina... visą ES ir, žinoma, naująsias šalis ir tai yra gaila... (ekspertas Giedrius).

Reikėtų pastebėti, kad dėl naujųjų ES šalių įtakos Europos Sąjungos užsienio politikoje jau matomi pokyčiai. Naujųjų šalių priėmimas keičia ir ES politiką Rusijos atžvilgiu. Ypač tai parodė 2006 m. lapkričio 13 d. išsakytas Lenkijos Veto dėl ES ir Rusijos derybų dėl naujo bendradarbiavimo pakto. Laikydamosi tokios griežtos pozicijos Lenkija reikalauja, kad Rusija panaikintų nepagrįstą draudimą importuoti lenkiškas daržoves ir maisto produktus bei ratifikuotų Europos energetikos chartiją.

Viena didžiųjų ES narių Prancūzija, remdama Lenkijos poziciją, iškėlė dar vieną ES problemą. Nepriklausomas ES naujienų portalas „EU Observer“, cituodamas Prancūzijos diplomato žodžius: „Mes remiame Lenkijos reikalavimą atšaukti šį [prekybos maisto produktais] embargą. Manome, kad tai – Europos Komisijos, o ne tik dviejų valstybių reikalas...“⁹⁶, parodė, kad Europos Komisija ne tik kad laiku neišsakė oficialios pozicijos, bet ir nesiėmė konkrečių veiksmų dėl beveik metus trunkančių Rusijos prekybos suvaržymų Lenkijai. Toliau Prancūzijos diplomatas prakalbo dar griežčiau: „Ne Rusijai spręsti, kokius įgaliojimus pas mus turi Europos Komisija“⁹⁷. Taigi tokia

⁹⁶ ES ir Rusijos derybas blokuojanti Varšuva sulaukė Paryžiaus ir Vilniaus paramos // Lietuvos rytas, 2006 lapkričio 16 d.// <http://www.lrytas.lt/?id=11636580871162146130&view=4>; prisijungimo laikas: 2006-11-18.

⁹⁷ ES ir Rusijos derybas blokuojanti Varšuva sulaukė Paryžiaus ir Vilniaus paramos // Lietuvos rytas, 2006 lapkričio 16 d.// <http://www.lrytas.lt/?id=11636580871162146130&view=4>; prisijungimo laikas:

Komisijos pozicija, kai laiku nesiimama jai priklausančių įgaliojimų, smarkiai prisideda prie nepasitikėjimo šia institucija formavimosi.

Dar ir tai, kad Europos Parlamente pasiūlius pagerbti Katynėje nužudytuosius lenkų karininkus tylos minute, dauguma parlamentarų atsisakė tai padaryti, patvirtina, kad ES yra daugiau nacionaliniais interesais grįsta valstybių sąjunga.

Dar vienas naujųjų ES šalių bendrų interesų netoleravimo atvejis – tai Vokietijos sprendimas tiesti dujotiekį Baltijos jūra, neatsižvelgiant į Lenkijos bei Baltijos valstybių interesus. Būsimasis dujotiekis dar vienas iš faktorių, pastūmėjusių Lenkiją vetuoti naująją sutartį su Rusija. Jis taip pat daro įtaką glaudesniai bendradarbiavimui tarp Lenkijos bei Lietuvos energetikos srityje, pavyzdžiui, derantis dėl „Mažeikių naftos“ perdirbimo įmonės pardavimo Lenkijos bendrovei. Nereti Lietuvos, Lenkijos, Latvijos bei Estijos prezidentų susitikimai ir konsultavimasis visais energetikos bei politikos Rusijos atžvilgiu klausimais rodo, kad naujosios ES šalys, sprendamos savas problemas, vis aktyviau bendradarbiauja tarpusavyje, nesitikėdamos ES senbuvių paramos. Savo ruožtu naujųjų narių ES piliečiai, matydami Lietuvos, Lenkijos, Latvijos bei Estijos susirūpinimą dėl energetikos, agresyvėjančią Rusijos energetikos bei užsienio politiką (pavyzdžiui, Lietuvos atveju Rusija riboja naftos tiekimą „Mažeikių naftai“), turinčią kelti susirūpinimą visai ES, bet nekeliančiai ir nereaguojančiai, turėtų dar labiau nepasitikėti nei ES, nes jos deklaruojama politika.

Taigi, baigiant skyrių, galima teigti, kad nepasitikėjimas Europos Parlamentu gali būti reiškiamas dėl vis dar ribotų šios institucijos galių, lėšų švaistymo, parlamentarams kraustantis iš vienos darbo vietos į kitą, gana silpnos parlamentarų įtakos ES politikai, priimtų teisės aktų, nepriimtinių atskiroms žmonių grupėms, nacionalinių interesų laikymosi, pavyzdžiui, ignoruojant mažųjų ES šalių interesus, ir bendros ES pozicijos nebuvimo.

IŠVADOS

1. Visuomenės nuomonė – tai besiformuojančių arba susiformavusių požiūrių visuma į įvairius (dažniausiai aktualius) gyvenimo dalykus. Viena vertus, visuomenės nuomonė yra kažkiek veikiami įvairių išorės faktorių, kita vertus, ji pati veikia tolimesnę jų eigą.
2. Pasitikėjimas institucijomis – tai asmens tikėjimas, kad institucijos pateisins jo lūkesčius. ES piliečiai [ne]pasitiki ES institucijomis ne iš asmeninės patirties, o remiantis emociniu vertinimu.
3. Turimos žinios pasitikėjimui ES institucijomis daro dvejopą įtaką: lyginant ES piliečių pasitikėjimą ES institucijomis su turimų žinių lygiu apie jas, paaiškėjo, kad kuo žinomesnė ES institucija, tuo ją labiau pasitikima. Lyginant nacionalines institucijas (kurios yra žinomesnės) su ES institucijomis, atliekančiomis daugelį panašių funkcijų (bet turinčių ir skirtingas), paaiškėjo, kad kuo žinomesnė institucija, tuo mažiau ją pasitikima.
4. Kuo ES yra daugiau piliečių, manančių, kad jų šalies narystė ES yra naudinga, tuo daugiau yra ES piliečių, pasitikinčių ES ir jos institucijomis. Žinant, kad palankiausiai narystės naudą vertina vyrai, jaunesnio amžiaus, ilgesnio mokyklinio ar profesinio išsilavinimo žmonės, miestų gyventojai bei piliečiai, esantys daugiau politinių kairiųjų pažiūrų, tikėtina, kad šios žmonių grupės labiau pasitiki ir ES bei jos institucijomis.
5. Kuo labiau ginami įvairių grupių interesai, tuo didesnis pasitikėjimas Europos Komisija (kaip teisės aktų projektų rengėja) ir Europos Parlamentu (priimančiu teisės aktus). Kuo labiau atsižvelgiama į ES atskirų valstybių narių interesus, tuo didesnis tų valstybių piliečių pasitikėjimas ES bei jos institucijomis.
6. Didžiausia grėsmė pasitikėjimui ES institucijomis mažėti yra susidariusi piliečių nuomonė bei žiniasklaidoje viešinama informacija apie įvairius korupcijos atvejus ES institucijose (ypač Europos Komisijoje).
7. Korupcija Europos Komisijoje nemažės, o pasitikėjimas šia institucija kris, jei aukštų valdininkų dėl su jų veikla susijusių nusižengimų nebus pareikalauta teisinės atsakomybės.

REKOMENDACIJOS

Išanalizavus piliečių nuomonę apie įvairių veiksmų įtaką pasitikėjimui Europos Parlamentu ir Komisija, tikslinga pasiūlyti:

1. Atliekant standartines „Eurobarometro“ apklausas, išsiaiškinti objektyvias ES piliečių žinias apie ES dirbančius komisarus bei europarlamentarus ir jų veiklą, pasiteirauti nuomonės, kaip yra vertinamas jų elgesys bei asmeninės savybės, ir turint šiuos duomenis ištirti jų įtaką pasitikėjimui Europos Komisija ir Parlamentu.
2. Spaudos ir komunikacijos generaliniam direktoratui užsakyti specialų „Eurobarometro“ sociologinį tyrimą, išsiaiškinti ES piliečių nuomonę apie priimtą paslaugų direktyvą bei jos įtaką tiek respondentų asmeniniam gyvenimui, tiek jų reiškiamam pasitikėjimui institucijomis: Europos Komisija (kaip projekto teikėja ir priimtos direktyvos laikymosi užtikrintoja), Europos Parlamentu (priėmusiu galutinį ilgai svarstytos direktyvos variantą) bei nacionalinėmis institucijomis, integruosiančiomis naujas taisykles į nacionalinius teisės aktus.
3. Spaudos ir komunikacijos generaliniam direktoratui užsakyti specialų „Eurobarometro“ sociologinį tyrimą, siekiant išsiaiškinti ES piliečių nuomonę apie įvairias korupcijos apraiškas atskirose ES institucijose ir jų įtaką pasitikėjimui tomis institucijomis.
4. Tam, kad būtų padidintas pasitikėjimas Europos Komisija, mažinti korupciją joje, pirmiausia inicijuojant diskusijas visoje ES, ar pateisinama 1965 m. ES sutarties priede numatyta teisinė neliečiamybė Komisijos valdininkams dėl bet kokių su jų veikla susijusių nusižengimų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Baltoji knyga dėl Europos komunikacijos politikos. KOM/ 2006/0035galutinis; Briuselis, 1.2.2006//http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0035lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-21.
2. Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai – Svarstymo laikotarpis ir D planas. KOM/2006/0212galutinis; Briuselis, 10.5.2006// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0212lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-30.
3. Žalioji knyga – Europos skaidrumo iniciatyva. KOM/2006/0194galutinis; Briuselis, 3.5.2006//
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0194lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-21.
4. Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai – Pažangos ataskaita apie Komisijos reformą –Padėtis po reformos. KOM/2005/0668galutinis; Briuselis, 21.12.2005//
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0668lt01.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-11.
5. Verhaltenskodex für Kommissionsmitglieder. SEK(2004)1487/2// http://ec.europa.eu/commission_barroso/code_of_conduct/code_conduct_de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-09.
6. Konsolidierte Fassung des Vertrags über die Europäische Union // OJ C 325, 24.12.2002, P. 32// http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12002M/pdf/12002M_DE.pdf ; prisijungimo laikas: 2005-09-04.
7. Besivienijanti Europa: Vertybinis aspektas. / Sud. doc.dr.S. Juknevičius. – Vilnius, Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003.
8. Cairns W. Europos sąjungos teisės įvadas. – Vilnius, Eugrimas, 1999.
9. Coleman J. S. Socialinės teorijos pagrindai. – Vilnius, Margi raštai, 2005.
10. Europa ir mes (kolektyvinė monografija). Ats. red. A. Matulionis. – Vilnius, Gervelė, 2001.
11. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. / Sud. Vitkus G. – Vilnius, Eugrimas, 2002.
12. Freitag.M. Beyond Tocqueville: The Origins of Social Capital in Switzerland // European sociological review.2003.Nr.19.
13. Fukuyama.F. Konfuzius und die Marktwirtschaft. Der Konflikt der Kulturen. – München: Kindler, 1997.
14. Gaidys, V. Visuomenės nuomonės tyrimai: teorija ir praktika. – Vilnius: Žara, 1999.
15. Kavolis, V. Pasitikėjimo problema. Pergalės ir atsitraukimai//Sociologija, mintis ir veiksmai. 1997. Nr.1.
16. Parsons W. Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001.

17. Paulikas V. Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
18. Putnam Robert D. Kad demokratija veiktų: pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje. – Vilnius, Margi Raštai, 2001.
19. Putelytė G. Europa išleidžia tik dalį paslaugų teikėjų//Veidas, 2006. lapkričio 23 d., Nr.47.
20. Rothstein B., Stolle D.Introduction: Social Capital in Skandinavia//Scandinavian Political Studies.2003. Nr.26(1).
21. Sztompka P. Vertrauen: die fehlende Ressource in der postkommunistischen Gesellschaft//Niedelmann B. Politische Institutionen im Wandel. – Opladen, Westdeutscher Verlag, 1995.
22. Stolle D.Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations//Political Psychology.1998.Nr.19(3).
23. Taljūnaitė M. Pilietybė ir socialinė Europos integracija. – Vilnius, 2005.
24. Vaitkevičiūtė V.Tarptautinių žodžių žodynas. –Vilnius: Žolynas. 2000: P.177
25. Aleksandravičius A. Korupcija – ES šalis vienijanti vertybė // http://209.85.135.104/search?q=cache:CCKEGWGA_IeJ:www.zum.lt/min/Spauda/files/Zemes_ukio_ministerija_20050827.htm+E.+Cresson&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=21&lr=lang_lt ; prisijungimo laikas: 2005-09-04.
26. ES ir Rusijos derybas blokuojanti Varšuva sulaukė Paryžiaus ir Vilniaus paramos // Lietuvos rytas, 2006 lapkričio 16 d.// <http://www.lrytas.lt/?id=11636580871162146130&view=4>; prisijungimo laikas: 2006-11-18.
27. D.Graf, B.Schmid. Euro Nachrichten// http://64.233.183.104/search?q=cache:k21ynwUNkYJ:www.nadir.org/nadir/periodika/jungle_world/99/11/12a.htm+das+Benehmen+der+Kommissare&hl=de&gl=de&ct=clnk&cd=2&lr=lang_de; prisijungimo laikas: 2005-09-04.
28. P.Wernicke, W.Proissl, Ch.Wernicke. Ein ungerechtes Urteil // http://zeus.zeit.de/text/1999/12/199912.van_miert.xml; prisijungimo laikas: 2005-09-04.
29. Rožėnas A. Juoda Europos įvaizdžio dėmė// <http://www.veidas.lt/lt/leidinys.full/3f97902a15763.2?veidas=22edc1da6cd064725e8d6102a6e881d5>; prisijungimo laikas:2006-09-04.
30. Standartinė Eurobarometro apklausa 65 – 2006 pavasaris// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb_65.de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-17.
31. Standartinė Eurobarometro apklausa 64 – 2005 ruduo// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb_64.de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-02-03.

32. Standartinė Eurobarometro apklausa 63 – 2005 pavasaris// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb_63.de.pdf; prisijungimo laikas: 2005-10-12.
33. Standartinė Eurobarometro apklausa 62 – 2004 rudenį// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62.de.pdf; prisijungimo laikas: 2005-08-16.
34. Speciali Eurobarometro apklausa 245 „Nuomonė apie organizuotą, peržengiantį sienas kriminalinį nusikalstamumą bei korupciją“ – 2005 lapkričio/gruodžio mėn.// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_245_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-30.
35. Speciali Eurobarometro apklausa 251 „Europos ateitis“ – 2006 m. vasario/kovo mėn.// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_251_de.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-27.
36. Standartinė Eurobarometro apklausa 65 (Šalies ataskaita) - 2006 pavasaris// http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb65_lt_nat.pdf; prisijungimo laikas: 2006-09-03.
37. Standartinė Eurobarometro apklausa 64 (Šalies ataskaita) - 2005 rudenį// www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb64_lt_nat.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-30.

SANTRAUKA

Moksliniame tiriamajame darbe nagrinėjamas ES 25 valstybių narių piliečių pasitikėjimas Europos Parlamentu ir Komisija.

Pasitikėjimu institucija laikomas visuomenės tikėjimas, kad institucija pateisins jos lūkesčius.

Piliečių pasitikėjimas Bendrija ir jos vykdoma politika nėra toks, kokio norima. Piliečiai tikisi aktyvios, atviros, skaidrios Bendrijos, kurioje būtų matomi realūs veiklos, grindžiamos bendradarbiavimu, kompromisų laikymusi bei interesų derinimo, rezultatai. Pastaraisiais metais ES pasitikima apie 48 proc., Europos Parlamentu.- 52 proc., Europos Komisija 47 proc.

Bendrija labiau pasitiki jaunesni, aukštesnį išsilavinimą turintys, bei subjektyviai gerai savo žinias apie ES vertinantys respondentai.

Labiausiai iš visų ES institucijų pasitikima Parlamentu, nes jis yra žinomiausias. Darytina prielaida, kad Parlamentu linkstama labiau pasitikėti kaip vienintele ES institucija, tiesiogiai renkama piliečių arba pasitikima jo turima galia kontroliuoti Europos Tarybą, Komisiją ar kitų Bendrijos institucijų tiesioginę ir netiesioginę veiklą.

Europos Komisija piliečiai turėtų pasitikėti todėl, kad ji turi daugiau ir įvairesnių galių negu kitos ES institucijos. Darytina prielaida, kad ja pasitikima kaip Bendrijos sergėtoja, arba kaip „integracijos varomąją jėgą“, naudojantis savo iniciatyvos teise.

Respondentai, kurie savo šalies narystę ES vertina kaip naudingą, labiau pasitiki tiek ES, tiek jos institucijomis.

ES piliečiai mažiau domėdamiesi Europos politika ir mažiau žinodami ES institucijas (lyginant su nacionaline politika ir nacionalinėmis institucijomis) daugiau jomis pasitiki, kadangi informacijos apie nacionalines politines institucijas yra daugiau ir ji dažniausiai kritiška bei neigiama.

71 proc. ES piliečių mano, kad ES institucijose egzistuoja korupcija. O tai viena iš nepasitikėjimo Bendrija ir jos institucijomis priežasčių.

ES Komisija nenorima pasitikėti dėl komisarų skyrimo tvarkos, neatsakingo jų elgesio ir nepakankamos veiklos kontrolės.

Nepasitikėjimo ES Parlamentu priežastimis gali būti kaltinimas lėšų švaistymu, kraustantis iš vienos darbo vietos į kitą, nepakankamas europarlamentarų aktyvumas, senbuvių ir naujųjų valstybių narių interesų susikirtimas ir jų netoleravimas, institucijos, kaip tiesiogiai atstovaujančios ES piliečius, neįtakingumas.

SUMMARY

The study aims to analyze the reliance in different EU institutions - the Parliament and the Commission - of 25 member countries citizens.

The reliance in institutions can be defined as a belief found in society, that institution answers citizens' expectations.

The reliance in the Community and policy it implements differs from the desirable. Citizens expect active, public, transparent Community, in which could be felt tangible results of policy, based on cooperation, compromises and taking into account all interests. In recent years, the reliance in the EU is 48 %, meanwhile 52 % of member countries citizens expressed their reliance in the European Parliament, 47 % - in the European Commission.

From the survey a conclusion can be drawn, that younger, better educated, subjectively well ranking their knowledge about the Community respondents, rely more in the EU.

The European Parliament is the institution that gains the biggest reliance, because it is the best known. The presumption can be done, that citizens tend to rely in the Parliament, because it is the only elective institution in the EU or because of its power to control direct and indirect work of the European Council, the Commission and other institutions of the EU.

The European Commission gains its trust, because it has more and various powers in comparison with other EU institutions. The presumption can be done, that it is relied as a guardian of the Community or as „a power of integration”, than the privilege of initiative is used.

Respondents, who find their countries membership in the EU as beneficial, tend to rely more in it and its institutions.

The EU citizens are less interested in European politics and know less about European institutions (in comparison with national politics and national institutions), so they trust them more. While citizens can find more information about national politics and mostly attitude is critical or negative.

71 % of the EU citizens take view that institutions of the Community face problem of corruption. Such attitude can be considered as one of the reasons people distrusts the Community and its institutions.

As the main reasons, why the European Commission gains such a low reliance, can be named: order of commissioners' nomination, their irresponsibility and insufficient control of their activity.

The European Parliament faces accusations in wasting resources when it moves to second seat every month, insufficient activity of Euro parliamentarians, different interests and collision between old and new member countries, image of not influential institution (while it is the

only directly representing the EU citizens). All these factors can be named as core reasons of low reliance in the European Parliament.

PRIEDAI

priedas Nr.1

EKSPERTŲ SĄRAŠAS

1 ekspertas: spaudos ir informacijos skyriaus vadovė – p. Laimutė Pilukaitė, Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje. Adresas: Naugarduko g. 10, Vilnius, telefono Nr.: (370 5) 2313191, elektroninio pašto adresas: laimute.pilukaite@ec.europa.eu.

2 ekspertas: generalinė direktorė – p. Rasa Ališauskienė, Bendra Lietuvos ir Didžiosios Britanijos įmonė UAB „Baltijos tyrimai“. Adresas: Šermukšnių g. 6a., Vilnius, telefono Nr.: (370 5) 2120104, 2622783, elektroninio pašto adresas: rasa@baltic-surveys.lt.

3 ekspertas: atstovas spaudai - **p. Rolandas Piragis**, Europos Parlamento informacijos biuras Lietuvoje. Adresas: Naugarduko g. 10, Vilnius, telefono Nr.: (370 5) 2313191, **elektroninio pašto adresas:** piragis.rolandas@europarl.europa.eu.

4 ekspertas: prezidentas, laisvai samdomas patarėjas nevyriausybinėms organizacijoms įvairiais ES klausimais – p. Andris Gobins, Latvijos judėjimas „Už Europą“. Adresas: Vilandes g. 3, Ryga, telefono Nr.: (00371) 7618590, elektroninio pašto adresas: gobins@web.de.